

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ІНСТИТУТ ЗАОЧНОГО ТА ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ**

Кафедра поліцейської діяльності

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
для здобуття ступеня вищої освіти магістра**

на тему: «Громадський контроль за діяльністю поліції»

Виконала: здобувач 2 курсу 3 навчальної групи

Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»

Лінчевська Анжеліка В'ячеславівна

Індивідуальний навчальний план № 24-62

1.6 МПУА

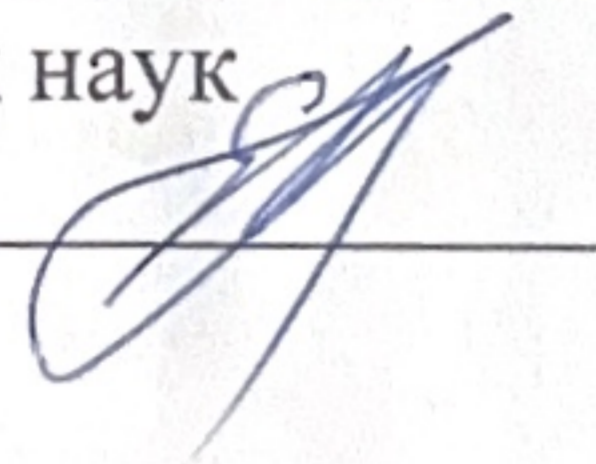
Мобільний телефон: + 380983559796

Науковий керівник:

доцент кафедри поліцейської діяльності

кандидат юридичних наук

Катерина ГУСЕВА

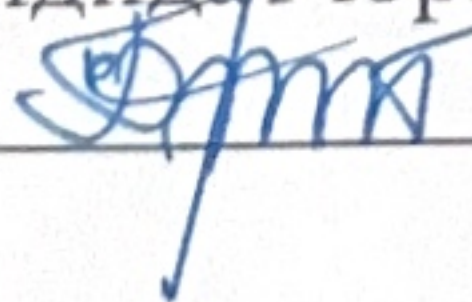

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

«04» травня 20 25р., протокол № 25

завідувач кафедри поліцейської діяльності

кандидат юридичних наук, професор

 Сергій БРАТЕЛЬ

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ.....	7
1.1. Поняття, принципи та предмет громадського контролю за діяльністю органів національної поліції.....	7
1.2. Форми громадського контролю за діяльністю органів Національної поліції.....	17
1.3. Контроль як динамічне соціально-правове явище: сучасний стан та перспективи розвитку.....	22
1.4. Методологія дослідження проблеми громадського контролю за діяльністю органів національної поліції України.....	25
Висновки до 1 розділу.....	27
2. АДМІНІСТРАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЯК ОБ'ЄКТ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ.....	30
2.1. Сутність адміністративної діяльності як об'єкту громадського контролю.....	30
2.2. Напрями та види громадського контролю за діяльністю органів національної поліції.....	35
2.3. Методи адміністративної діяльності органів національної поліції як об'єкту громадського контролю.....	43
Висновки до розділу 2.....	54
3. ГОЛОВНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ..	56
3.1. Міжнародний досвід громадського контролю за діяльністю органів національної поліції.....	56
3.2. Стан та розвиток громадського контролю за діяльністю органів національної поліції.....	76

Висновки	до 84
розділу.....	86
ВИСНОВКИ.....	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У демократичних суспільствах громадський контроль є одним з основних інструментів, що забезпечують прозорість і підзвітність державних органів, зокрема правоохоронних. В умовах постійних реформ у правоохоронній системі України, після створення Національної поліції та запровадження низки нових нормативно-правових актів, питання громадського контролю за її діяльністю набуває надзвичайної актуальності. Громадський контроль сприяє не тільки підвищенню ефективності роботи поліції, але й захисту прав і свобод громадян, підтримці довіри до правоохоронних органів, а також запобіганню правопорушенням з боку самих поліцейських. Важливою складовою є забезпечення законності і підзвітності діяльності поліції перед громадськістю, що сприяє розвитку демократичних засад у державі.

Попри важливість цієї теми, в Україні досі не існує єдиного законодавчого підходу до регулювання громадського контролю над діяльністю Національної поліції, що вказує на потребу в глибокому науковому дослідженні цього питання.

Проблеми громадського контролю за діяльністю поліції розглядаються в ряді наукових праць, зокрема О. Поклада, В. Крупника, С. Медведенка, Л. Гапоненко та інших. Однак, незважаючи на значну увагу, що приділяється цьому питанню, в науковій літературі спостерігається відсутність єдиного нормативного визначення громадського контролю, а також чіткої класифікації форм та методів його реалізації. Також варто зазначити, що громадський контроль в Україні часто не має достатньої юридичної сили, оскільки його результати носять лише рекомендаційний характер, що потребує удосконалення механізмів впливу на діяльність поліції.

Метою цієї магістерської роботи є дослідження громадського контролю за діяльністю органів Національної поліції України, аналіз принципів, форм

та методів цього контролю, а також оцінка його ефективності та перспектив розвитку в Україні.

Завдання дослідження:

Аналіз методологічних засад громадського контролю за діяльністю органів Національної поліції України.

Визначити поняття, принципи та предмет громадського контролю, а також розглянути форми громадського контролю в контексті реформування правоохоронної системи.

Дослідження адміністративної діяльності органів Національної поліції як об'єкта громадського контролю.

Оцінити сутність адміністративної діяльності поліції, напрями та види громадського контролю, а також механізми впливу на цю діяльність з боку громадськості.

Оцінка міжнародного досвіду громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів.

Порівняти практики громадського контролю в Україні та інших країнах, зокрема в США, Великій Британії та Польщі, для визначення перспектив вдосконалення громадського контролю в Україні.

Розробка рекомендацій щодо вдосконалення системи громадського контролю за діяльністю органів Національної поліції України.

Пропонування заходів для підвищення ефективності громадського контролю, зокрема на основі досвіду інших країн та сучасних тенденцій у розвитку демократії та правової держави.

Об'єкт дослідження — громадський контроль за діяльністю органів Національної поліції України.

Предмет дослідження — принципи, форми, методи та механізми громадського контролю за діяльністю поліції в Україні.

У роботі використовуються методи аналізу, порівняння, історико-правового дослідження, а також соціологічні методи для збору даних про

громадську думку щодо діяльності поліції, що дозволяє оцінити реальний стан громадського контролю та його ефективність.

Практичне значення. Результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення правової бази громадського контролю, розробки нових механізмів його реалізації, а також для підвищення ефективності громадського нагляду за діяльністю поліції. Це сприятиме посиленню демократичних засад в Україні та підвищенню рівня довіри до правоохоронних органів.

РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ

1.1. Поняття, принципи та предмет громадського контролю за діяльністю органів національної поліції

Для детального вивчення феномену «громадського контролю над діяльністю Національної поліції України» важливо звернутися до відповідних наукових та довідкових джерел, що висвітлюють поняття «моніторинг», «громадський моніторинг» та «громадський моніторинг над діяльністю органів виконавчої влади». Це зумовлено тим, що Національна поліція України є центральним органом виконавчої влади.

Термін «моніторинг» є широко висвітленим у енциклопедичних та довідкових виданнях. Зокрема, згідно з визначенням у Юридичній енциклопедії, моніторинг (від фр. *contrôle* – перевірка, від старофранцузького *contrerole* – список для перевірки) є перевіркою виконання нормативно-правових актів, рішень тощо. Контроль є однією з ключових функцій державного управління, що класифікується за об'єктами, суб'єктами та сферами на державний, відомчий, надвідомчий, виробничий та інші типи контролюа. У Словнику іншомовних слів, укладеному в період радянської доби, термін «моніторинг» трактувався в кількох значеннях: «1) перевірка, облік, спостереження за чимось; 2) установи та особи, що здійснюють перевірку діяльності інших організацій або відповідальних осіб, а також звітність тощо; 3) заключна функція управлінської діяльності» [54, с. 417]. У Тлумачному словнику української мови термін «моніторинг» подається в таких значеннях: «1) перевірка відповідності моніторингового об'єкта встановленим вимогам; 2) перевірка, облік діяльності кого-небудь або чогось, нагляд за кимось чи чимось; 3) установа чи організація, що здійснює нагляд за кимось чи чимось або перевіряє їх; 4) у збірному значенні — контролери» [34]. Таким чином, довідкові джерела трактують моніторинг як процес перевірки,

нагляду, а також забезпечення відповідності моніторингового об'єкта встановленим вимогам.

У науковій літературі поняття «моніторинг» набуває різних інтерпретацій залежно від сфери дослідження. Багато авторів визначають його як перевірку діяльності певних об'єктів. Наприклад, В. Суйц описує моніторинг як систему спостережень і перевірок. Подібну точку зору поділяють Е. Петрова, Р. Марченко та інші дослідники, підкреслюючи, що моніторинг є однією з основних функцій соціального управління. Л. Зверенчук пропонує розглядати моніторинг в двох аспектах: по-перше, як перевірку виконання прийнятих рішень та дотримання встановлених норм, по-друге, як механізм порівняння фактичного стану з плановими результатами, тобто як процес співвіднесення результатів із поставленими завданнями [55, с. 189].

Категорія «громадський моніторинг» у Юридичній енциклопедії визначається як один із видів соціального контролю, що проводиться об'єднаннями громадян та окремими громадянами. Він є важливою формою реалізації демократії та способом залучення населення до управлінських процесів у суспільстві та державі. Об'єктами громадського контролю є робота державних органів, підприємств, установ, організацій, а також поведінка окремих осіб. Громадський моніторинг проводиться на принципах законності, а основним методом є перевірка виконання вимог чинного законодавства та прийнятих рішень у відповідних сферах. Такий моніторинг може бути реалізований самостійно або у співпраці з органами державного контролю. Результати перевірок, зафіксовані в протоколах і актах, стають підставою для інформування державних органів про виявлені порушення та подання пропозицій щодо притягнення винних до відповідальності [17].

О. Поклад звертає увагу на відсутність законодавчо закріпленого визначення громадського контролю, що зумовлює різне трактування цього поняття в науці. Дослідник виокремлює два основні підходи до його розуміння: вузький і широкий. У межах вузького підходу громадський моніторинг розглядається як робота, пов'язана з поданням громадянами

звернень до органів публічної адміністрації у формі заяв, скарг, запитів чи пропозицій; а також робота громадських організацій, профспілок чи трудових колективів. В. Крупник трактує громадський моніторинг як функцію громадянського суспільства, що проявляється у відкритій перевірці діяльності органів влади з боку громадян та їх об'єднань, спрямованій на оцінку відповідності проголошених цілей фактичній діяльності та на коригування управлінських практик. У межах широкого підходу поняття трактується більш комплексно: так, О. Полтораков визначає його як систему взаємовідносин між громадянським суспільством і державою, що базується на підзвітності органів виконавчої влади законодавчим органам та недержавним інституціям. Водночас Т. Наливайко пропонує розуміти громадський моніторинг як організаційно-правову форму добровільного об'єднання громадян для захисту власних і суспільних правових, економічних та інших інтересів [47, с. 142].

А. Ключко та О. Собина звертають увагу на відсутність єдності у науковій літературі щодо визначення сутності поняття «громадський моніторинг» і підкреслюють, що в наукових працях існує значна кількість його інтерпретацій. Автори виділяють ключові ознаки цього явища: воно реалізується громадянами чи громадськими організаціями, становить одну з основних функцій громадянського суспільства та охоплює широкий спектр форм здійснення. На думку дослідників, класичне розуміння контролю передбачає можливість безпосереднього впливу на підмоніторинговий об'єкт. Водночас громадський моніторинг обмежується здатністю контролюючих суб'єктів лише фіксувати й озвучувати виявлені недоліки без повноважень прямо впливати на процес їх усунення. Саме тому дослідники наголошують, що робота представників громадянського суспільства не можна вважати контролем у повному значенні цього слова, оскільки відсутнє право притягати до відповідальності порушників законодавства [30, с. 194].

Л. Гапоненко вивчає категорію «громадський моніторинг над діяльністю органів виконавчої влади», що має особливе значення для даного дослідження, оскільки Національна поліція України є центральним органом

виконавчої влади. Спираючись на чинні нормативно-правові акти та наукові дослідження, науковець визначає цей моніторинг як «функцію громадянського суспільства, яка полягає у запобіганні правопорушенням, перевірці та оцінці виконання завдань держави підмоніторинговими суб'єктами, а також у реалізації інших форм, що не суперечать законодавству, з метою розвитку громадянського суспільства, захисту прав і свобод особи, а також забезпечення законності та ефективності діяльності органів виконавчої влади» [19, с. 46].

Р. Миронюк наголошує, що законодавство у сфері вищої освіти містить чітке визначення громадського контролю. Зокрема, у статті 78 Закону України «Про вищу освіту» зазначено, що громадський моніторинг у цій сфері є правом суспільства, громадян, працівників закладів вищої освіти, здобувачів освіти, органів громадського самоврядування, профспілок, організацій роботодавців та громадських організацій на доступ до інформації на всіх етапах прийняття рішень у сфері освіти та науки. Також це право включає можливість подання зауважень і пропозицій, а також участь у погодженні окремих рішень [4]. Учений вважає наведене визначення надмірно перевантаженим деталями, зокрема щодо переліку суб'єктів, однак зазначає, що воно адекватно відображає основні принципи функціонування відкритої держави [40, с. 10].

Законодавство України дійсно не містить чіткого визначення категорії «громадський моніторинг», а також відсутнє спеціальне поняття «громадський моніторинг над діяльністю Національної поліції України». Однак у Законі України «Про національну безпеку України» використовується термін «демократичний цивільний моніторинг», який розуміється як «комплекс правових, організаційних, інформаційних, кадрових та інших заходів, що реалізуються відповідно до Конституції та законів України з метою забезпечення верховенства права, законності, прозорості та підзвітності органів сектору безпеки і оборони, а також інших органів, робота яких передбачає у визначених законом випадках обмеження прав і свобод людини. Це має на меті підвищення ефективності їх діяльності та виконання

покладених на них функцій, а також зміцнення національної безпеки» [10]. Одним з елементів демократичного цивільного контролю є громадський нагляд. Оскільки Національна поліція належить до сектору безпеки і оборони, вона також підпадає під дію цього інституту. Проте демократичний цивільний моніторинг охоплює більш широке коло суб'єктів, включаючи парламентський та судовий нагляд. Водночас у Законі України «Про Національну поліцію» в розділі VIII розглядаються питання організації громадського контролю над діяльністю поліції, однак при цьому відсутнє чітке нормативне визначення цього контролю [9].

О. Поклад пропонує власне визначення поняття «громадський моніторинг над діяльністю Національної поліції України», яке він тлумачить як «визначену законом робота громадськості (як індивідуальних, так і колективних суб'єктів), спрямовану на перевірку (спостереження, нагляд) законності виконання завдань підрозділами поліції щодо охорони публічного порядку, захисту прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності та надання допомоги особам, які потребують її з особистих, соціальних чи економічних причин або у зв'язку з надзвичайними ситуаціями» [47, с. 143]. Дещо іншу інтерпретацію поняття громадського контролю над діяльністю поліції надає С. Медведенко, визначаючи його як «цілеспрямовану робота громадян України, іноземців, громадських організацій, представників підприємств і установ, спрямовану на перевірку виконання органами Національної поліції України своїх повноважень, дотримання ними законності, дисципліни, а також на забезпечення захисту прав і свобод людини, інтересів суспільства та держави» [39, с. 34].

На думку А. Ключко та О. Собиної, громадський моніторинг над діяльністю поліції, з огляду на положення чинного законодавства, слід розуміти як комплекс заходів, які здійснюються громадськістю (громадянами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями) з метою збору, узагальнення та аналізу інформації про робота працівників поліції. Результати такої діяльності, на їхню думку, повинні стати підставою для

подання відомостей до внутрішніх моніторингових органів Національної поліції з метою усунення виявлених недоліків [30, с. 199].

Таким чином, у чинному законодавстві відсутнє нормативне закріплення категорій «громадський моніторинг» та «громадський моніторинг над діяльністю Національної поліції України». Також немає окремого закону, який би визначав загальні засади функціонування інституту громадського контролю. Це зумовлює широке трактування цих понять у науковій літературі та правозастосовній практиці. На основі аналізу нормативної бази, довідкових видань і досліджень у сфері адміністративного права та поліцейських наук можна зробити висновок, що громадський моніторинг над діяльністю Національної поліції України є сукупністю заходів, що реалізуються представниками громадськості (як окремими особами, так і громадськими об'єднаннями) відповідно до Конституції та законів України. Ці заходи спрямовані на перевірку (спостереження, нагляд) за дотриманням вимог законності структурними підрозділами поліції чи окремими посадовими особами під час виконання ними службових обов'язків, а також на налагодження взаємодії поліції з населенням для реалізації спільних програм, проєктів і заходів, що мають на меті задоволення суспільних потреб та підвищення ефективності діяльності поліції.

З огляду на використання класифікації принципів права для виокремлення засад громадського контролю за діяльністю Національної поліції та враховуючи необхідність їх законодавчої регламентації, важливо підкреслити: у процесі формування переліку принципів потрібно орієнтуватися на чинні закони та підзаконні нормативно-правові акти. При цьому їх систематизація має ґрунтуватися на класифікації принципів права.

Водночас варто зауважити, що не всі принципи права можуть бути інтегровані у систему засад громадського контролю. Це пояснюється їх абстрактною природою та універсальним характером, адже вони покликані виступати фундаментом для виникнення й розвитку правовідносин у всіх сферах суспільного життя. Громадський моніторинг, своєю чергою, є

вузькоспеціалізованим напрямом, який у порівнянні з іншими сферами (наприклад, правовідносини у сфері охорони здоров'я чи права власності) охоплює обмежене коло відносин, що мають переважно організаційно-правовий та виконавчий характер. З огляду на це можна констатувати, що громадський моніторинг за діяльністю органів Національної поліції належить до функціонального аспекту діяльності держави та реалізується як одна з форм правоохоронної функції поряд із діяльністю прокуратури та судів. Така специфіка обумовлює необхідність застосування диференційованого підходу до формування системи принципів громадського контролю, яка має поєднувати загальноправові, міжгалузеві, галузеві та інституційні засади.

До загальноправових принципів, закріплених у Конституції України, належать: принцип гуманізму (ст. 3, що закріплює пріоритет прав і свобод людини, повагу до честі та гідності особи); принцип верховенства права (ст. 8); принцип законності (ч. 2 ст. 19); принцип рівності громадян перед законом (ст. 24); принцип незворотності дії закону в часі (ст. 58) та інші [2].

Міжгалузеві принципи застосовуються водночас у кількох галузях права. Найбільш повне відображення вони знаходять у сфері правосуддя, оскільки основні засади відправлення правосуддя мають універсальний характер для його видів – кримінального, адміністративного, цивільного та господарського. Як зазначається у літературі, міжгалузеві принципи «більш-менш одноманітно виражені в нормах декількох галузей». До таких засад відносять: незалежність суддів; здійснення правосуддя виключно судами; рівність усіх перед судом; всебічність, повноту та об'єктивність дослідження обставин справи; неможливість участі судді у власній справі; гласність і відкритість процесу; змагальність та диспозитивність; ведення процесу державною мовою; доступність судового захисту; обов'язковість судових рішень [28, с. 204]. Попри те, що ці принципи характерні для судочинства, вони мають спільні риси з громадським контролем, зокрема у формах діяльності – перевірки, аналізі, зіставленні фактів і підбитті висновків. Це дозволяє включити окремі міжгалузеві принципи до системи громадського

контролю за діяльністю Національної поліції, а саме: принцип комплексності та принцип об'єктивності й повноти дослідження обставин.

Перелік галузевих принципів визначається тією галуззю права, яка регулює конкретні правовідносини в відповідних сферах. У контексті громадського контролю за діяльністю Національної поліції основним є адміністративне право, яке врегульовує правовідносини між суб'єктами, що виникають у цій сфері. Це зумовлено специфікою предмета і межами правового регулювання. Як зазначають автори навчального посібника «Адміністративне право. Загальна частина» (С.М. Алфьоров, С.В. Ващенко, М.М. Долгополова, А.П. Купін), сфера адміністративного права «обмежується діяльністю виконавчих та розпорядчих органів і суспільними відносинами управлінського характеру, що виникають у цій сфері» [28, с. 8-9]. До таких відносин належать не лише ті, що складаються між органами виконавчої влади незалежно від їх підпорядкування, а й ті, що формуються між органами виконавчої влади та громадськістю, зокрема громадськими організаціями.

У цьому контексті принципи громадського контролю за діяльністю Національної поліції ґрунтуються на адміністративно-правових засадах, а саме:

1. Принцип верховенства адміністративно-правового закону – цей принцип відображає пріоритетність норм закону в системі адміністративно-правових актів і вимагає, щоб усі суб'єкти громадського контролю дотримувались саме цього правила в своїй діяльності.

2. Принцип взаємної відповідальності органів виконавчої влади та громадян – зобов'язує сторони відповідати одне перед одним за свої дії та прийняті рішення в сфері громадського контролю.

3. Принцип взаємозв'язку матеріальних і процесуальних норм – підкреслює єдність правових приписів обох видів, оскільки реалізація громадського контролю регулюється як матеріальними, так і процесуальними нормами.

4. Принцип вичерпності прав і свобод людини в адміністративно-правовій сфері – гарантує, що всі учасники адміністративних правовідносин, у тому числі ті, що виникають у межах громадського контролю, мають повний обсяг необхідних прав та обов'язків для повноправної участі в цих відносинах.

Інституційні принципи, своєю чергою, відображають закономірності виникнення й розвитку правових відносин у межах конкретної сфери, зокрема громадського контролю за діяльністю Національної поліції. Однак наразі відсутній комплексний нормативно-правовий акт, який би закріплював систему таких принципів. Неодноразові спроби кодифікації, зокрема проект Закону України «Про громадянський моніторинг за діяльністю органів влади, їх посадових і службових осіб» (2018 р.), так і не були реалізовані [50].

Особливістю контролю за діяльністю органів поліції є те, що він охоплює кілька аспектів: функціонування громадських об'єднань (які є повноправними суб'єктами громадського контролю), визначення форм і засобів його здійснення, а також регламентацію діяльності самих об'єктів контролю в частині їх взаємодії з громадськістю. Усі ці компоненти мають власне нормативне закріплення, що формує систему інституційних засад.

Практично громадський моніторинг за поліцією реалізується шляхом збору, аналізу та порівняння інформації про роботу органів і співробітників поліції. Джерелом такої інформації є, зокрема, запити та звернення громадян щодо доступу до публічної інформації. Ці процедури врегульовані Законом України «Про інформацію», де в частині 1 статті 2 зазначено, що «основними принципами інформаційних відносин є: гарантованість права на інформацію; відкритість і доступність інформації; свобода її обміну; достовірність і повнота; свобода висловлення поглядів; правомірність одержання, використання та поширення; захищеність особи від втручання в її приватне та сімейне життя» [7].

Узагальнюючи викладене, можна визначити наступні групи принципів громадського контролю за діяльністю Національної поліції:

1. Загальноправові принципи:

Верховенство права

Відповідальність за вину

Гуманізм

Законність

Добросовісність

Гарантованість прав і свобод

Заборона дискримінації

Неприпустимість скасування чи обмеження прав і свобод

Обмеженість втручання органів влади

Рівність перед законом тощо

2. Міжгалузеві принципи:

Комплексність

Повнота

Об'єктивність

3. Галузеві принципи:

Верховенство адміністративного закону

Взаємна відповідальність органів виконавчої влади та громадян

Єдність матеріальних і процесуальних норм

Вичерпність прав і свобод особи в адміністративно-правовій сфері

4. Інституційні принципи:

Взаємодопомога між суб'єктами контролю та об'єктами контролю

Відкритість і прозорість діяльності суб'єктів контролю

Відсутність майнового інтересу

Вільний вибір території здійснення контролю

Добровільність участі

Захищеність приватного життя як суб'єктів контролю, так і співробітників поліції

Об'єктивність у збиранні та перевірці даних тощо.

1.2. **Форми громадського контролю за діяльністю органів Національної поліції**

Як вже зазначалося, інститут громадського контролю за діяльністю Національної поліції України був нормативно закріплений порівняно недавно, у Законі України «Про Національну поліцію». Для порівняння, у Законі України «Про міліцію» 1990 року питання контролю та нагляду були регламентовані в Розділі VI, де в статтях 26–27 було зазначено, що моніторинг за діяльністю міліції проводиться Кабінетом Міністрів України, Міністром внутрішніх справ, а також, в межах своєї компетенції, місцевими радами. Зокрема, закон встановлював, що ради, виконуючи моніторингові функції, не мають права втручатися в адміністративну чи оперативно-розшукову роботу міліції. Таким чином, у зазначеному законі відсутнє визначення терміну «громадський моніторинг», а також не розкриті його форми, на відміну від Закону України «Про Національну поліцію» 2015 року, де ці питання отримали нормативне відображення.

Доцільно попередньо зупинитися на понятійно-категоріальних аспектах форм контролю, перш ніж переходити до аналізу форм громадського контролю за діяльністю поліції. У власних наукових дослідженнях вже була сформульована дефініція «громадський моніторинг над діяльністю Національної поліції України», яку запропоновано трактувати як «сукупність заходів, що здійснюються відповідно до Конституції та законів України представниками громадськості (окремими особами та/або громадськими об'єднаннями), спрямованих на перевірку (спостереження, нагляд) за дотриманням законності підрозділами Національної поліції або окремими її посадовими особами під час виконання ними завдань, визначених державою, а також на організацію взаємодії поліції з громадянами для реалізації спільних проєктів, програм і заходів, спрямованих на задоволення суспільних потреб і підвищення ефективності діяльності поліції» [61, с. 203].

В енциклопедичних джерелах категорія «форма» зазвичай визначається через словосполучення «зовнішній вияв», «сукупність прийомів», «способів здійснення». Ці терміни підкреслюють, що форма є способом або зовнішнім проявом реалізації певного процесу чи явища, що вказує на організаційно визначений спосіб виконання завдання чи функції [18, с. 1543]. Такий підхід застосовується також для пояснення термінів «методи контролю», «засоби контролю», «напрями контролю». О. Музичук наголошує, що поняття «форма», «спосіб», «прийом» і «захід» є близькими за змістом і мають спільну ознаку — зовнішнє вираження моніторингової діяльності. Науковець вважає доцільним використовувати саме термін «форма» для характеристики контролю правоохоронних органів, оскільки конкретні форми контролю (перевірка, ревізія, нагляд, інвентаризація тощо) реалізуються за допомогою певних методів (способів, прийомів, заходів), які можна вважати синонімами.

Відповідно, О. Музичук формулює узагальнене визначення «форми контролю за діяльністю правоохоронних органів» як «зовнішнє вираження моніторингових дій суб'єктів контролю, найпоширенішою серед яких є перевірка. Окремі форми мають чітко визначену процедуру реалізації (наприклад, інспектування, службове розслідування) і здійснюються за допомогою методів та заходів контролю, які дозволяють суб'єктам реалізувати свої моніторингові повноваження».

Очевидно, що це визначення є загальним, проте форми громадського контролю за діяльністю поліції мають свою специфіку. Вона обумовлена статусом суб'єктів контролю: якщо в інших випадках моніторинг проводиться, наприклад, органами виконавчої влади чи парламентом, представники яких наділені визначеними законом повноваженнями і мають статус державних службовців, то в сфері громадського контролю суб'єктами виступають громадяни, громадські об'єднання або органи місцевого самоврядування, які не мають владних повноважень.

У цьому контексті С. Медведенко підкреслює, що суттєвою проблемою громадського контролю є те, що його не можна вважати контролем у повному

розумінні цього терміну. Це пояснюється відсутністю у громадськості правових механізмів для безпосереднього втручання в оперативну роботу поліції та відсутністю права притягати підмоніторинльні суб'єкти до юридичної відповідальності [39, с. 33].

Аналізуючи загальні ознаки форм контролю, доцільно виокремити такі їхні риси: вони забезпечують реалізацію суб'єктом контролю наданих йому повноважень; моніторингова робота втілюється у зовнішніх формах; форми контролю реалізуються за допомогою визначених методів; у правових джерелах форми контролю часто ототожнюються з методами чи заходами контролю; характер конкретної форми залежить від цілей і завдань певного виду контролю, а також від суб'єкта та предмета контролю; окремі форми мають чітко встановлену процедуру здійснення.

I. Сквірський, досліджуючи організаційні форми громадського контролю, на основі аналізу чинних нормативних актів виокремлює три їх види: загальні, спеціальні та опосередковані. До загальних він відносить ті форми, які доступні будь-якій фізичній особі без додаткових умов, оскільки їхня реалізація забезпечується конституційними нормами прямої дії. Спеціальні форми передбачають виконання попередніх умов, зокрема набуття членства у громадській організації, включення до складу громадської ради чи спостережної комісії. Опосередковані форми, у свою чергу, ініціюються не громадянами, а органами публічного управління [53, с. 225].

Загальними формами громадського контролю є, зокрема, звернення громадян та інформаційні запити. Відповідно до положень Конституції України та Закону України «Про доступ до публічної інформації», громадяни наділені правом отримувати інформацію, що була створена або зібрана органами державної влади під час виконання ними своїх функцій, або яка перебуває у розпорядженні осіб, що здійснюють управління публічною інформацією (ст. 1 Закону) [6]. Це забезпечує можливість контролю за окремими аспектами діяльності поліції шляхом подання інформаційних запитів. Окрім того, Закон України «Про звернення громадян» закріплює

право на звернення до органів державної влади та посадових осіб із заявами, скаргами та пропозиціями [60, с. 172]. До спеціальних форм громадського контролю відносяться діяльність громадських рад, інститут громадських інспекторів, громадська експертиза, тоді як до опосередкованих форм належить, зокрема, обов'язок органів поліції інформувати громадськість про результати своєї діяльності через публікацію звітів. О. Передерій та Л. Кулачок-Тітова пропонують організаційно-правову класифікацію форм громадського контролю за діяльністю Національної поліції, поділяючи їх на три основні групи: заходи інформаційного, розпорядчого та організаційного характеру. До інформаційних заходів відносяться, зокрема, публічні звіти керівників структурних підрозділів поліції (наприклад, щорічні) на офіційних вебпорталах, а також регулярне оприлюднення статистичних та аналітичних даних щодо роботи у сфері протидії правопорушенням. Серед заходів розпорядчого характеру автори виділяють резолюцію недовіри керівникові конкретного органу поліції. Організаційні заходи включають різні форми взаємодії керівництва територіальних підрозділів поліції з органами місцевого самоврядування та громадянами, такі як відкриті зустрічі або спільний розгляд скарг [27, с. 44–45].

Р. Миронюк, аналізуючи законодавчі положення, визначає вісім форм громадського контролю за діяльністю Національної поліції України:

1. Участь представників громадськості у колегіальних органах при центральних і територіальних підрозділах поліції.
2. Залучення громадськості до підготовки та обговорення нормативно-правових актів, що регулюють робота поліції.
3. Звернення громадян і ЗМІ до органів поліції з метою отримання інформації.
4. Участь у процедурах відбору та атестації поліцейських.
5. Участь представників громадськості у службових перевірках за скаргами на дії чи бездіяльність поліцейських.

6. Проведення опитувань громадян щодо рівня задоволеності діяльністю поліції.

7. Обов'язковість звітування керівників підрозділів поліції про результати своєї роботи.

8. Участь правозахисних організацій у розробленні програм діяльності поліції [40, с. 28–29].

С. Медведенко пропонує класифікацію форм громадського контролю за діяльністю поліції, поділяючи їх на правові та неправові. Правові форми ґрунтуються на нормативних актах, одним із прикладів яких є залучення громадськості до атестації працівників поліції. Неправові форми включають, зокрема, проведення спільних нарад працівників поліції з представниками громадськості. Моніторинг може здійснюватися як індивідуальними суб'єктами (окремими громадянами), так і груповими (громадськими об'єднаннями) [39, с. 35].

У Законі України «Про Національну поліцію» нормативно закріплено п'ять форм громадського контролю:

1. Звіт керівництва поліції про роботу (ст. 86);
2. Резолюція недовіри керівнику органу поліції (ст. 87);
3. Взаємодія керівників територіальних органів поліції з органами місцевого самоврядування (ст. 88);
4. Реалізація спільних проєктів з громадськістю (ст. 89);
5. Участь громадськості у розгляді скарг на дії чи безробота поліцейських (ст. 90).

Водночас у 2022 році, у зв'язку з початком повномасштабної агресії Російської Федерації проти України, до зазначеного закону були внесені зміни: на період дії воєнного стану громадський моніторинг у формах, передбачених статтями 86, 87, 88 та 90, не проводиться.

Підсумовуючи результати проведеного дослідження, слід зазначити, що форма громадського контролю за діяльністю Національної поліції України є зовнішнім вираженням моніторингових дій інституцій громадянського

суспільства та окремих громадян, які мають нормативне закріплення. Особливістю таких форм є їх відмінність від «класичного» контролю за діяльністю органів виконавчої влади. Зокрема, громадський моніторинг не передбачає безпосереднього втручання громадян або громадських організацій у процес оперативної діяльності поліції та не наділяє їх правом застосовувати санкції щодо виявлених порушень.

У науковій літературі відсутня єдність у підходах до класифікації форм громадського контролю за діяльністю Національної поліції України. Проте важливо підкреслити, що їх базові форми визначені на рівні законодавства – у Законі України «Про Національну поліцію». На наш погляд, доцільним є подальше нормативне деталізування окремих аспектів на рівні підзаконних актів, з урахуванням специфіки функціонування поліції. Зокрема, це стосується врегулювання процедур доступу громадськості до інформації, якою володіють органи поліції, з метою уникнення формалізму, адже поверхові відповіді у вигляді формальних «відписок» можуть нівелювати значення такої важливої форми громадського контролю.

1.3. Контроль як динамічне соціально-правове явище: сучасний стан та перспективи розвитку

Контроль є однією з основних категорій у соціологічних та правових науках, що відображає рівень організованості суспільних відносин. У найбільш загальних термінах, моніторинг розглядається як процес перевірки відповідності діяльності індивідів або груп встановленим нормам, правилам і стандартам. У контексті правової науки, моніторинг є складовою частиною механізму державного управління, який забезпечує дотримання законності та дисципліни в межах державних інститутів [40, с. 28–29]. Контроль відіграє важливу роль у запобіганні правопорушенням, сприяє формуванню демократичної культури та зміцненню довіри громадян до органів державної влади. Соціально-правова сутність контролю полягає в його здатності

поєднувати юридичні норми з соціальними очікуваннями. Це явище має не лише правовий, а й моральний вимір, оскільки забезпечує відповідальність індивідів перед суспільством.

Контроль не є статичною категорією, оскільки він змінюється під впливом політичних перетворень, технологічних інновацій та еволюції соціальних вимог. Історично моніторинг мав здебільшого каральну природу, проте в умовах сучасних демократичних суспільств він орієнтований на профілактику та запобігання правопорушенням. Динаміка розвитку контролю в Україні виявляється в трансформації від виключно державних форм до більш широкого залучення громадських інститутів та медіа. Важливим чинником є цифровізація: впровадження систем електронних звернень, доступ до відкритих даних, а також онлайн-моніторинг рішень органів державної влади. Така трансформація свідчить про те, що моніторинг стає більш адаптивним інструментом, який дозволяє державі ефективно реагувати на виклики глобалізації та зміцнення ролі громадянського суспільства [33].

В Україні система контролю має свої конституційні та законодавчі основи. Конституція України закріплює принцип, за яким народ здійснює владу як безпосередньо, так і через органи державної влади та місцевого самоврядування. Це створює підґрунтя для реалізації громадського контролю. Спеціальні закони, такі як «Про Національну поліцію» та «Про звернення громадян», визначають конкретні механізми підзвітності правоохоронних органів. Важливими елементами контролю є Верховна Рада України, Рахункова палата, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Особливу роль у цій системі відіграють громадські ради при органах державної влади.

Попри це, система контролю стикається з рядом проблем, серед яких — формальність діяльності деяких інституцій, відсутність ефективних санкцій та низький рівень правової культури. Довіра громадян до інститутів контролю залишається недостатньою, що впливає на їхню легітимність та ефективність. [9].

У зарубіжних країнах моніторинг за діяльністю державних органів, зокрема поліції, має комплексний та багатогранний характер. У Сполучених Штатах функціонують цивільні наглядові ради, які розглядають скарги громадян на дії поліції та формулюють рекомендації щодо вдосконалення роботи правоохоронних органів. У Великій Британії працює система незалежних поліцейських комісій, що мають повноваження проводити розслідування порушень у діяльності поліції. У Польщі парламентський моніторинг поєднується з муніципальними формами нагляду, що дозволяє забезпечити більш ефективний моніторинг на місцевому рівні. Європейський Союз активно впроваджує стандарти прозорості та підзвітності, які поширюються також на правоохоронну сферу, сприяючи підвищенню ефективності та довіри до державних інститутів. [62]. Зарубіжний досвід демонструє, що найбільш ефективними є моделі контролю, які поєднують державний і громадський нагляд, забезпечують незалежність органів контролю та надають громадянам реальні механізми впливу на роботу органів влади. Одним із перспективних напрямків розвитку є інтеграція цифрових технологій у процеси контролю. Це включає створення онлайн-платформ для зворотного зв'язку між громадянами та державними інститутами, а також удосконалення системи відкритих даних, що сприятиме прозорості та підзвітності.

Важливо посилити інституційну спроможність громадських рад, забезпечивши їх реальний вплив на процеси прийняття рішень, а не обмежуватися лише декларативними функціями. Підвищення рівня правової культури серед населення є необхідним, оскільки ефективність контролю залежить не лише від наявної нормативної бази, а й від активності громадян у процесах нагляду та контролю. У перспективі варто створювати незалежні громадські інститути нагляду за діяльністю поліції та інших правоохоронних органів, що матимуть повноваження ініціювати перевірки та впливати на кадрові рішення.

Законодавство повинно бути адаптоване до сучасних викликів, передбачати ефективні санкції та механізми відповідальності за порушення законності. Таким чином, моніторинг як соціально-правове явище є динамічним і багатовимірним, поєднуючи юридичний, соціальний і технологічний виміри та забезпечуючи баланс між владою та суспільством. В Україні є необхідна нормативна база для реалізації системи контролю, але її ефективність залежить від подолання формалізму, підвищення довіри населення та розвитку громадянського суспільства. Зарубіжний досвід свідчить про важливість створення незалежних органів громадського нагляду та активного впровадження цифрових технологій. Перспективи контролю в Україні зумовлені прозорістю, інноваційністю та реальним залученням громадян до процесів прийняття рішень.

1.4. Методологія дослідження проблеми громадського контролю за діяльністю органів національної поліції України

Методологія дослідження громадського контролю за діяльністю органів Національної поліції України ґрунтується на інтеграції філософських, загальнонаукових та спеціально-правових підходів. Філософський рівень дозволяє розглядати моніторинг як категорію, що відображає взаємозв'язок між суспільством та державою, а також принципи справедливості, свободи та рівності. Загальнонауковий рівень включає застосування системного, структурно-функціонального, історичного та порівняльного методів, що дають змогу здійснити всебічний аналіз досліджуваної проблеми. Спеціально-правовий рівень полягає у використанні методів юридичної науки, таких як формально-юридичний, догматичний, методи тлумачення правових норм та аналіз практики їх застосування, що дозволяє глибше зрозуміти правові аспекти громадського контролю. [52].

Історико-правовий метод дає можливість простежити еволюцію та розвиток громадського контролю в Україні та за її межами, дозволяючи

визначити, як змінювались форми та механізми контролю в контексті політичних трансформацій і реформ правоохоронної системи. Завдяки цьому методу можна вивчити історичний розвиток контролю, а також його вплив на сучасні механізми функціонування державних органів [40, с. 28–29].

Порівняльно-правовий метод дозволяє порівняти українську практику громадського контролю з міжнародними моделями, зокрема в США, Великій Британії та Польщі. Це сприяє визначенню перспектив вдосконалення національного законодавства та практики, а також виявленню сильних і слабких сторін вітчизняної системи контролю через призму міжнародного досвіду.

Системний метод надає можливість розглядати громадський моніторинг як комплексне явище, яке включає взаємодію державних та громадських інституцій, правових норм і механізмів їх реалізації. Цей підхід допомагає з'ясувати, як ці елементи взаємодіють між собою для досягнення ефективного контролю.

Структурно-функціональний підхід зосереджується на аналізі функцій громадського контролю, таких як запобігання, коригування, санкціонування та інтеграція. Це дозволяє оцінити ефективність існуючих механізмів контролю, а також їх роль у забезпеченні верховенства права, що є ключовим для підвищення стабільності та справедливості в суспільстві. [33].

Соціологічні методи займають ключове місце в методології дослідження громадського контролю, оскільки вони дозволяють вивчати громадську думку щодо діяльності поліції та рівня довіри до неї. Методи опитувань, анкетувань та інтерв'ю з представниками громадських організацій та експертами є важливими інструментами для з'ясування реального стану громадського контролю. Аналіз отриманих соціологічних даних дає можливість сформулювати об'єктивне уявлення про те, як населення сприймає роботу поліції, що є необхідною передумовою для прийняття обґрунтованих і ефективних рішень у сфері поліпшення її діяльності.

Емпіричну основу дослідження складають Конституція України, закони, такі як «Про Національну поліцію» та «Про звернення громадян», міжнародні правові акти, практика правоохоронних органів, судові рішення та аналітичні звіти громадських організацій. Залучення цих джерел дозволяє виявити актуальні проблеми в сфері громадського контролю та окреслити можливі шляхи їх подолання, надаючи обґрунтовану основу для розробки ефективних механізмів удосконалення контролю за діяльністю правоохоронних органів. [9].

Дослідження проблеми громадського контролю потребує міждисциплінарного підходу, який інтегрує знання з різних галузей: права, соціології, політології, психології та менеджменту. Такий підхід дозволяє здійснити комплексну оцінку явища контролю, враховуючи як правові, так і соціальні чинники, які впливають на його ефективність. Важливість міждисциплінарного підходу полягає в здатності сформулювати рекомендації, що відповідають сучасним потребам українського суспільства [66].

Методологія дослідження громадського контролю за діяльністю органів Національної поліції України поєднує правові та соціологічні методи. Такий комплексний підхід дає змогу не тільки дослідити правові основи контролю, але й оцінити його реальну ефективність у соціальному контексті. Використання історичного, порівняльного, системного та міждисциплінарного підходів сприяє розробці цілісної наукової концепції розвитку громадського контролю в Україні, що враховує динаміку змін у суспільстві та в правоохоронній системі.

Висновки до розділу 1

Громадський контроль/моніторинг за діяльністю Національної поліції в Україні концептуально належить до системи демократичного нагляду, проте в законодавстві відсутні усталені дефініції як самого «громадського

моніторингу», так і його спеціальної форми щодо поліції. Це зумовлює різночитання в науці та практиці і потребує чіткішої кодифікації.

Теоретична база спирається на багатовимірне розуміння контролю (перевірка, спостереження, нагляд, співвіднесення результатів із завданнями) та розмежовує вузький і широкий підходи до громадського контролю: від інструментів звернень і скарг — до системи взаємовідносин держави та громадянського суспільства.

Ключовою відмінністю громадського контролю є відсутність у громадськості владних повноважень щодо примусового впливу: суб'єкти фіксують порушення та ініціюють реагування, але не застосовують санкції. Це природно обмежує «класичний» контрольний ефект і висуває вимоги до ефективних каналів взаємодії з державними інституціями.

Система принципів громадського контролю має ієрархічний характер і включає: загальноправові (верховенство права, законність, рівність, гуманізм тощо), міжгалузеві (комплексність, об'єктивність, повнота), галузеві адміністративно-правові (верховенство адміністративного закону, взаємна відповідальність, єдність матеріальних і процесуальних норм, повнота прав) та інституційні (відкритість, прозорість, відсутність майнового інтересу, добровільність, захищеність приватного життя).

Форми громадського контролю нормативно окреслені у Законі України «Про Національну поліцію» (звітність керівництва, резолюція недовіри, взаємодія з органами місцевого самоврядування, спільні проекти, участь у розгляді скарг). Водночас на період дії воєнного стану частину форм тимчасово зупинено, що актуалізує пошук альтернативних каналів підзвітності.

Практична реалізація контролю значною мірою спирається на інструменти доступу до публічної інформації та звернення громадян, а також на аналітичні форми участі (опитування, експертизи, публічні звіти). Наявний ризик формалізму («відписки») вимагає детальніших процедурних стандартів і якості відповідей.

У динаміці розвитку контроль еволює від каральної до превентивно-аналітичної парадигми з активним залученням цифрових інструментів (електронні звернення, відкриті дані, онлайн-моніторинг). Порівняльний досвід (США, Велика Британія, Польща, стандарти ЄС) підтверджує ефективність незалежних інституцій нагляду, комбінування державного й громадського контролю та інституціалізації участі громадян.

Методологічно дослідження феномену має міждисциплінарний характер (право, соціологія, політологія, менеджмент) та використовує історико-правовий, порівняльно-правовий, системний і структурно-функціональний підходи, а також емпіричні соціологічні методи для оцінки реальної ефективності механізмів контролю.

2. АДМІНІСТРАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЯК ОБ'ЄКТ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ

2.1. Сутність адміністративної діяльності як об'єкту громадського контролю

Реформа правоохоронних органів України є складовою частиною глибоких змін у державі. Одним із важливих етапів цього процесу є перехід від адміністративно-командної системи до багатoproфільного цивільного органу, що відповідає європейським стандартам і підтримує стратегічний розвиток до 2020 року. Цей перехід передбачає зміну статусу центрального виконавчого органу з військового на цивільний, зокрема, для кращої координації роботи органів, що реалізують політику держави у сфері внутрішніх справ. Такий підхід є ключовим для подальшого розвитку Міністерства внутрішніх справ України (МВС).

Основною метою цієї стратегії є створення безпечних умов для життя та розвитку вільного суспільства через формування та реалізацію політики у сфері внутрішніх справ. Особливо важливою є зміцнення довіри громадян до органів МВС, а також розвиток України як безпечної європейської держави, що ставить на перше місце інтереси громадян і забезпечує ефективну роботу всіх складових системи МВС.

Зараз важливим чинником підвищення ефективності правоохоронної діяльності є тісна співпраця поліції, громадськості та місцевої влади. Координація роботи поліції з громадськими формуваннями сприяє оптимальному розподілу функцій у сфері правопорядку, забезпечуючи злагодженість стратегічних і тактичних дій.

Однією з причин ухвалення Закону України «Про національну поліцію» є необхідність чіткого визначення правового статусу поліцейського, його обов'язків, функцій, а також принципів громадського контролю та партнерства

з громадськістю. Закон регулює основи взаємодії поліції з населенням та закладає основи для забезпечення громадської безпеки.

Національна поліція, як центральний орган виконавчої влади, повинна працювати на благо суспільства, забезпечуючи захист прав і свобод громадян, боротьбу зі злочинністю, підтримання публічного порядку та безпеки. Однією з основних функцій поліції є адміністративна діяльність, яка спрямована на забезпечення правопорядку і служить основою для правової системи країни [57].

Сервісно-правовий підхід у діяльності Національної поліції полягає у забезпеченні безпеки громадян, захисті їхніх прав і свобод, а також у підтримці публічного порядку, з акцентом на протидію правопорушенням. Після реорганізації центрального органу виконавчої влади змінився не тільки принцип її роботи, а й концепція її діяльності.

Однак, незважаючи на зміни в організаційній структурі, національне законодавство не встигло адаптуватися до нових реалій, що призвело до правових прогалин.

Конституція України не дає чіткого визначення термінів «публічна безпека» та «публічний порядок». Подібна невизначеність зустрічається також у Кодексі України про адміністративні правопорушення (КУпАП) та Кримінальному кодексі України (КК), де згадуються лише правопорушення у сфері громадського порядку та безпеки. Це ускладнює реалізацію адміністративної діяльності органами Національної поліції, що повинні забезпечувати публічну безпеку та порядок, піддаючись постійному громадському контролю [59, с. 128].

Враховуючи орієнтацію діяльності поліції на сервісно-правові засади, закріплені в Законі України «Про Національну поліцію», її робота відбувається через активну співпрацю з громадянами, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями, побудовану на принципах партнерства. Це сприяє задоволенню потреб усіх учасників (ст. 11). Уперше на рівні законодавства було затверджено громадський контроль над

діяльністю органів Національної поліції (ст. 84-90), при цьому рівень довіри громадян до поліції став основним показником ефективності її діяльності [48, с. 17].

У контексті розвитку громадянського суспільства та правової держави в Україні, громадський контроль є важливим механізмом для зміцнення зв'язків між державними структурами та суспільством. Реформа правоохоронних органів країни здійснюється через розвиток партнерських відносин із громадськістю, орієнтуючись на європейські стандарти. Однак, попри ці зміни, іноді виникають проблеми з законодавчим забезпеченням реформ, що зокрема видно на прикладі використання застарілих нормативних актів, таких як радянський Кодекс про адміністративні правопорушення 1984 року. Для подальшого розвитку і відповідності потребам сучасного суспільства необхідно прийняти новий Кодекс про адміністративні проступки, що враховує інтереси всіх зацікавлених сторін. Відсутність політичної волі до прийняття такого законопроєкту ставить під сумнів реальну ефективність реформ, оскільки саме громадськість є головним критерієм оцінки їх успіху [27, с. 43].

Державно-владний характер адміністративної діяльності поліції постійно перебуває під наглядом громадськості, а сам процес здійснення адміністративно-правових повноважень спрямований на забезпечення добробуту держави в межах чинного законодавства. Водночас, органи Національної поліції виконують адміністративні функції як представники державної влади, маючи право на обов'язкові для виконання приписання та застосування примусових заходів за необхідності. Адміністративно-попереджувальні заходи можуть бути застосовані до того, як скоєне правопорушення, якщо є підстави вважати, що воно може статися. У випадку правопорушення поліція має право застосовувати заходи припинення. Якщо попереджувальні заходи не дають результату, використовуються заходи процесуального забезпечення, включаючи затримання, доставку осіб, особистий огляд, перевірку речей та вилучення доказів, що супроводжуються

складанням відповідних документів. Одним з основних адміністративних заходів є стягнення, яке застосовується для виховання правопорушників та недопущення повторення правопорушень. У певних випадках, відповідно до статей 42-46 Закону України «Про Національну поліцію», працівники поліції можуть застосовувати силу та зброю в межах закону.

Ці заходи спрямовані на підтримку законності, і в разі потреби можуть бути піддані громадському контролю, що забезпечує прозорість і підзвітність органів поліції. Громадський контроль виступає важливим механізмом для оцінки ефективності адміністративної діяльності поліції. У діяльності органів поліції особливу роль відіграє дотримання вимог законності, що є основою для належного виконання своїх обов'язків. Кожен поліцейський зобов'язаний дотримуватись норм законодавства та діяти в межах своїх повноважень, що регулюють його діяльність.

Основним інструментом забезпечення законності є контроль. Проблеми, пов'язані з громадським контролем, вимагають детального дослідження його правового статусу, функцій і ролі у юридичному процесі. Складність цієї роботи виникає через відсутність чіткої регламентації, що уповільнює процес демократичних змін у суспільстві.

Громадський контроль за адміністративною діяльністю органів Національної поліції включає три основні складові:

1. Збір необхідної інформації;
2. Аналіз та оцінка отриманих даних;
3. У разі виявлення порушень у діяльності поліції — прийняття відповідних заходів для забезпечення прав і свобод громадян.

Кожен із цих етапів повинен бути чітко визначений і регульований нормативно-правовими актами, а також реалізовуватись відповідно до встановлених процедур [37].

Основною метою громадського контролю є запобігання та припинення порушень законодавства у частині захисту прав і свобод людини. Кінцевий результат цього процесу полягає в забезпеченні захисту громадян, організацій

та суспільства в цілому від можливих негативних наслідків, а також гарантуванні їх безпеки та правових інтересів.

Громадський контроль можна поділити за термінами здійснення на три види: попередній, поточний і заключний. Попередній контроль здійснюється до події, поточний — під час діяльності, а заключний — після її завершення. Кожен з цих типів контролю спрямований на забезпечення прозорості роботи Національної поліції та запобігання її перетворенню на "каральний орган". Тільки за умови відкритості та інформування громадськості можна досягти демократичного розвитку як поліції, так і всього суспільства.

Громадський контроль здійснюється громадянами України, громадськими об'єднаннями, трудовими колективами, ЗМІ тощо. Об'єктом контролю є адміністративна діяльність Національної поліції, спрямована на захист прав і свобод громадян, а також юридичних осіб і їх законних інтересів.

Основні умови для здійснення громадського контролю включають:

1. Суб'єкти громадського контролю формуються відповідно до законодавства з визначенням їх правового статусу;
2. Громадський контроль здійснюється відповідно до чинного законодавства, з визначенням його напрямків, форм та меж;
3. Взаємодія між суб'єктами громадського контролю та контролюючими органами відбувається згідно з чинними правовими нормами [58].

Адміністративна діяльність органів Національної поліції, яка є об'єктом громадського контролю, здійснюється на основі законодавчих норм. Громадський контроль виступає важливим механізмом для забезпечення законності, і хоча його результати носять рекомендаційний характер, він відіграє ключову роль у зворотному зв'язку між поліцією та громадянським суспільством.

Підвищення ефективності громадського контролю вимагає впровадження низки організаційно-правових заходів, таких як удосконалення нормативно-правової бази для адміністративної діяльності, забезпечення доступності громадського контролю, захист прав громадян під час здійснення

контролю та вдосконалення форм реалізації цього контролю. Ці кроки дозволять покращити контрольну діяльність громадськості в умовах сучасної правової держави.

2.2. Напрями та види громадського контролю за діяльністю органів національної поліції

Виконання численних завдань, покладених на органи Національної поліції, значною мірою залежить від ефективної співпраці та взаємодії з громадянами на обслуговуваних територіях. Реформа правоохоронних органів України базується на принципах прозорості та відкритості, що є основними для роботи поліції. Тому важливим є успішне впровадження публічно-сервісної діяльності, спрямованої на забезпечення прав і свобод громадян, яка відповідає європейським стандартам.

На сучасному етапі реформування необхідно переглянути існуючі форми взаємодії та громадського контролю. Це включає пошук нових підходів, зокрема, на основі міжнародного досвіду. Пріоритетними завданнями для Національної поліції є розвиток партнерських відносин з громадянами, заснованих на довірі, взаєморозумінні та добропорядності.

Концепція реформування Міністерства внутрішніх справ України підкреслює важливість надання переваги роботі з населенням та підвищення ролі інститутів громадянського суспільства й органів місцевого самоврядування в забезпеченні прав і свобод громадян. Крім того, важливо налагодити ефективну співпрацю з місцевими громадами для підвищення рівня довіри до поліції. Без підтримки громадян ефективність профілактики та розкриття злочинів значно знижується. Закон України «Про Національну поліцію» визначає принципи партнерства в взаємодії з населенням як основні для поліції.

Ці зміни свідчать про глибокі демократичні трансформації в Україні, а також про визнання на законодавчому рівні необхідності оцінки ефективності роботи органів та підрозділів Національної поліції.

Взаємодія між громадськістю та поліцією базується на двох основних елементах:

1. Співпраця — спільна робота для досягнення цілей щодо забезпечення правопорядку;

2. Детальний аналіз — вивчення думок громадян для оцінки ефективності діяльності поліції та врахування потреб місцевих громад.

Таким чином, важливим кроком є нова політика Міністерства внутрішніх справ щодо важливості для поліцейських налагодження відносин з громадою на територіях, де вони працюють.

Громадський контроль є важливою формою реалізації демократії та залучення громадян до управління державними справами. Він дає можливість оцінити, наскільки органи поліції виконують свої функції на місцях. Головною особливістю громадського контролю є те, що він використовується для запобігання порушень у діяльності органів публічної адміністрації через вплив громадськості.

Основними відмінностями громадського контролю від інших видів контролю є:

1. Громадський контроль може здійснювати як організована, так і неорганізована громадськість, без державної участі;

2. Результати громадського контролю мають рекомендаційний характер, не є юридично-владними;

3. Громадський контроль щодо діяльності Національної поліції стосується надання поліцейських послуг у сфері захисту прав і свобод громадян, а також задоволення їхніх потреб і інтересів на території обслуговування.

Громадський контроль може здійснюватися різними суб'єктами, включаючи органи самоорганізації населення, профспілки, трудові колективи,

громадські організації, засоби масової інформації, а також окремими громадянами, в межах діючого законодавства. Ці суб'єкти здійснюють нагляд за діяльністю органів Національної поліції. Оскільки адміністративна діяльність органів поліції є важливою частиною їхньої роботи, вона є об'єктом громадського контролю, оскільки спрямована на захист прав і свобод громадян.

Суб'єкти громадського контролю можуть здійснювати свою діяльність як за власною ініціативою, так і за дорученням органів публічної адміністрації з різних питань.

Особливістю цього контролю є те, що виявлені недоліки в роботі поліції не можуть бути виправлені безпосередньо громадськістю, оскільки результати громадського контролю мають лише рекомендаційний характер. У разі, якщо рекомендації, засновані на законних підставах, не будуть виконані, органи публічної адміністрації мають право вжити заходів для їхнього виконання.

Основною законодавчою базою для здійснення громадського контролю є низка ключових законів, серед яких: «Про Національну поліцію», «Про звернення громадян», «Про місцеве самоврядування», «Про місцеві державні адміністрації», «Про громадські об'єднання», «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації» та «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави». Ці нормативні акти, разом з підзаконними актами, такими як Наказ МВС України від 06.11.2015 № 1377 «Про затвердження Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах поліції заяв і повідомлень», створюють правову основу для громадського контролю за діяльністю Національної поліції.

Згідно з «Законом України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами», громадський контроль є частиною системи цивільного нагляду за правоохоронними органами. Його мета — забезпечення дотримання законності, попередження порушень прав і свобод громадян, захист законних інтересів осіб, що служать у правоохоронних органах. Важливими аспектами цивільного контролю є

обґрунтованість рішень органів державної влади в сфері правоохоронної діяльності, їх відповідність внутрішній і зовнішній політиці України та міжнародним зобов'язанням, а також забезпечення дотримання Конституції та законодавства України.

Громадський контроль за діяльністю Національної поліції здійснюється через різноманітні форми, серед яких однією з найважливіших є звітність поліції. Вперше на законодавчому рівні було закріплено обов'язок керівників поліції звітувати перед громадськістю. Ця практика, яка була розроблена та апробована протягом кількох років, знайшла своє закріплення у методичних рекомендаціях, представлених Головою Національної поліції. Звітування охоплює 12 розділів, що включають аналіз проблем, досягнень та недоліків у діяльності поліції, з особливою увагою до питань безпеки в умовах бойових дій.

Особливу увагу у звіті приділено загрозам, які виникають внаслідок бойових дій. Починаючи з 2014 року, поліція виконувала функції, що виходять за межі її звичайної діяльності, такі як охорона об'єктів, несення служби на блокпостах, перевірка громадян на причетність до незаконних збройних формувань. Це стосується, зокрема, регіонів, де проводились активні бойові дії, таких як Попаснянський і Слов'янський райони. Для забезпечення безпеки громадян важливими є розроблені плани евакуації, дії поліції під час бойових дій, а також інформування громадян про заходи безпеки під час обстрілів.

Розміщення блок-постів у зоні проведення АТО/ООС є ключовим елементом заходів безпеки в рамках операції Об'єднаних сил. Це вимагає значних ресурсів поліції, що збільшує навантаження на підрозділи. Однак, поряд із цим, необхідно постійно проводити інформаційну роботу серед громадян, роз'яснюючи доцільність розміщення блок-постів у Донецькій та Луганській областях. Результати опитувань показують занепокоєння громадян щодо процедур проходження блок-постів та огляду транспортних засобів і особистих речей, що спричиняє скарги на дії поліції під час цих процедур.

Традиційно, як у минулому, так і сьогодні, поліція не завжди достатньо акцентує увагу на проблемах та викликах, з якими стикаються її працівники під час виконання своїх обов'язків, таких як охорона публічного порядку, розслідування злочинів і забезпечення безпеки. Недостатня обізнаність громадян про ці труднощі часто призводить до завищених чи неправильних очікувань, що, в свою чергу, негативно впливає на рівень довіри до поліції та оцінку її діяльності.

Нашою пропозицією є впровадження відкритої комунікації поліції з громадськістю, що дозволить інформувати населення про рівень навантаження на кожного поліцейського, кадрові дефіцити, а також кількість покараних і нагороджених співробітників. Це сприятиме більш об'єктивній оцінці ситуації громадянами, коригуванню їхніх очікувань і активній підтримці поліції, а також допоможе у розробці нових програм співпраці між поліцією та громадськістю.

За результатами численних досліджень, поліція є лідером серед державних органів за кількістю звернень громадян. Важливо відзначити, що більшість цих повідомлень не стосуються безпосередньо злочинів, а є вираженням занепокоєння громадян. Кожен, хто звернувся до поліції, повинен отримати відповідь і конкретні дії з боку правоохоронців, якщо питання належить до їх компетенції. Презентація статистики щодо кількості звернень дозволить громадськості краще розуміти навантаження на поліцію, її пріоритети та наявність ресурсів для реагування.

Однією з найбільших проблем, що турбують жителів громад, є безпека на дорогах. Ліквідація ДАІ, перерозподіл функцій до патрульної поліції та відсутність патрулів у деяких сільських районах створюють серйозні загрози безпеці громадян. Зі збільшенням кількості ДТП і числом постраждалих важливо надавати громадянам інформацію про типові аварії, місця концентрації ДТП та заходи безпеки. Окрім того, поліція повинна тісно співпрацювати з органами місцевого самоврядування для вирішення проблем, що впливають на безпеку на дорогах.

Ще однією важливою проблемою є безпека пересування вулицями міст та селищ, а також запобігання злочинам. Цей напрямок роботи включає боротьбу з хуліганствами, пограбуваннями, незаконною торгівлею алкоголем, угоном транспортних засобів та наркозлочинами. Після виявлення та розкриття злочинів, поліція повинна інформувати громадян про найбільш поширені типи правопорушень в конкретних районах, а також створювати «мапи злочинності» для міст чи селищ. Поліція повинна активно співпрацювати з місцевими органами влади та громадою для покращення вуличної безпеки, встановлюючи відеокамери, покращуючи освітлення вулиць та обмежуючи продаж алкоголю вночі.

Квартирні крадіжки та крадіжки з домоволодінь залишаються одними з основних безпекових проблем для громад. Поліція активно розслідує ці злочини та намагається повернути викрадене майно. Однак важливо зробити акцент на превентивних заходах, зокрема, поліція повинна надавати консультації з безпеки майна в громадах. Це включає проведення аудитів безпеки, виявлення слабких місць у охороні майна та інформування громадян про шахрайські схеми через Інтернет і телефон.

Окрему увагу поліція повинна приділяти захисту дітей від злочинних посягань. Її діяльність у цій сфері охоплює профілактику порушень правил дорожнього руху, що призводять до дитячих травм, а також попередження випадків булінгу в дитячих та підліткових колективах, який останнім часом набуває поширення та становить реальну загрозу безпеці дітей.

З набуттям чинності нового Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», поліція отримала додаткові завдання в цій сфері. Це включає нові превентивні заходи та розширення можливостей для співпраці з іншими органами та службами. Оскільки домашнє насильство є поширеним правопорушенням, ми пропонуємо включити до звіту поліції окремий розділ, в якому буде наведено статистику випадків домашнього насильства, кількість осіб, притягнутих до відповідальності, а також інформацію щодо направлення жертв до соціальних служб.

У зв'язку з близькістю до зони бойових дій, питання обігу зброї набуває особливої актуальності. Поліція активно контролює законний обіг зброї, зокрема тих її одиниць, що можуть потрапити з зони бойових дій. Пропонується регулярно інформувати власників зареєстрованої зброї про зміни в законодавстві, а також попереджати громадян про кримінальну відповідальність за незаконне зберігання зброї та вибухових речовин.

Згідно зі статтею 11 Закону України «Про Національну поліцію», рівень довіри громадян є основним показником ефективності роботи поліції. Оскільки вимірювання цього рівня є складним і тривалим процесом, пропонується, щоб поліція регулярно інформувала про заходи, спрямовані на підвищення довіри та поліпшення взаємодії з громадою.

Підтримка правопорядку в громаді неможлива без активної участі громадян. Для реалізації цього підходу пропонується, щоб громада брала на себе частину відповідальності за забезпечення правопорядку, зокрема через фінансування поліцейської діяльності, закупівлю обладнання та сприяння в облаштуванні поліцейських станцій.

Форма звіту начальника поліції перед громадськістю була розроблена за підтримки ПРООН в Україні. Однією з важливих умов проведення публічної акції є ретельна підготовка, що включає теоретичне опрацювання теми, використання всіх офіційних методів для вирішення проблеми, правильний вибір місця та часу проведення заходу, залучення ЗМІ, співпраця з місцевими представниками громади, міжнародне партнерство, юридична грамотність та коректність у відносинах з силовими структурами, а також прогнозування можливих екстрених ситуацій та наявність групи для реагування на непередбачувані обставини.

У нинішніх умовах політичної ситуації публічні акції набувають особливої важливості як засіб протидії політиці транснаціональних корпорацій та пов'язаних з ними органів влади. Засоби масової інформації є важливим інструментом громадського контролю за діяльністю органів публічної адміністрації, зокрема, Національної поліції. Вкрай важливо, щоб

інформація подавалася неупередженим джерелом, без викривлення фактів. Право на свободу слова та доступ до інформації в Україні закріплене в статті 34 Конституції та в численних нормативно-правових актах, ратифікованих Верховною Радою, починаючи з Конвенції про захист прав людини.

Згідно з принципами сервісно-правового підходу, що визначені в Законі України «Про Національну поліцію», поліція повинна діяти у тісній співпраці з громадянами, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями, орієнтуючись на задоволення їхніх потреб (ст. 11). Додатково, до виконання правоохоронних функцій можуть залучатися громадські формування, згідно із Законом України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» від 22.06.2000 року № 1835-III.

Вперше на законодавчому рівні було закріплено питання громадського контролю за діяльністю органів Національної поліції (ст. 84-90). Рівень довіри громадян до поліції є основним індикатором ефективності діяльності правоохоронних органів. У цьому контексті особливу увагу слід приділяти висвітленню випадків бюрократії, свавілля, неефективності та корупції в рядах поліції, оскільки ці фактори значною мірою впливають на її сприйняття як громадськістю, так і самими працівниками поліції. Саме тому медіаконтроль часто визнається «четвертою владою».

З розвитком Інтернету державні органи втрачають здатність повністю контролювати інформаційний потік, хоча спроби обмеження все ж мають місце. У таких умовах кожен громадянин має можливість отримувати достовірну інформацію про діяльність посадових осіб. Це робить медіаконтроль важливим елементом громадського контролю, оскільки громадяни мають право на отримання точних і об'єктивних відомостей про діяльність органів влади.

Однією з форм громадського контролю є громадська експертиза. Згідно з визначенням О. Шаповалова, громадська експертиза органів виконавчої влади полягає в оцінці нормативно-правових актів чи рішень органів влади з метою перевірки їх відповідності чинному законодавству та інтересам

громадян. Це дослідження проводять неприбуткові організації, громадські організації, релігійні установи, професійні спілки, органи самоорганізації населення, а також незалежні ЗМІ [26, с. 87].

Л.М. Усаченко визначає громадську експертизу як комплексне дослідження рішень органів влади, яке завершується наданням обґрунтованого висновку з рекомендаціями. Однак існує певна суперечність у використанні терміна «громадянське суспільство», оскільки це абстрактне поняття не може виступати ініціатором експертизи. Більш коректним є застосування терміну «громадська експертиза діяльності органу влади», який охоплює всі аспекти роботи органів державної влади.

Згідно з О.В. Літвіновим, громадська експертиза є комплексним дослідженням діяльності органу влади, його рішень та офіційних документів, яке здійснюється легалізованими громадськими об'єднаннями з метою оцінки їх відповідності чинному законодавству та вимогам громадян. Ініціаторами громадської експертизи можуть бути як громадські об'єднання, так і органи влади. Експертиза може бути попередньою, поточною або ретроспективною, залежно від об'єкта і часу проведення дослідження [45, с. 91].

Громадський контроль за зовнішньою діяльністю органів Національної поліції є ключовим, оскільки він забезпечує можливість оцінки ефективності виконання поліцією покладених на неї завдань. Водночас внутрішній громадський контроль має допоміжну роль, але є важливим елементом для вдосконалення діяльності поліції на всіх рівнях.

2.3. Методи адміністративної діяльності органів національної поліції як об'єкту громадського контролю

Стійкість та збалансованість функціонування державного механізму, побудованого на демократичних принципах, значною мірою визначається наявністю ефективних інструментів для незалежного громадського контролю

за діяльністю органів влади та місцевого самоврядування. Іншими словами, важливим є чітке формулювання та існування визначених форм громадського контролю.

Актуальність дослідження форм громадського контролю посилюється їх динамічним характером. Розвиток цих форм безпосередньо залежить від змін у політичній, соціально-економічній та ідеологічній ситуації в суспільстві. Тому теорія форм громадського контролю є однією з найбільш адаптивних складових державної та громадської діяльності, оскільки відображає реальні виклики, які постають перед Україною. Інтенсифікація наукових досліджень щодо сучасних форм громадського контролю сприятиме прискоренню процесів демократизації суспільного життя.

Це дослідження має важливе значення не лише в теоретичному, а й у практичному контексті для розвитку правової держави та відкритого суспільства в Україні. Однак, незважаючи на важливість цієї проблеми, наукова увага до її вивчення, особливо в умовах сучасних трансформацій в країні, є недостатньою.

Здатність громадян здійснювати контроль над владою є важливою ознакою відкритого суспільства. Правовий контроль здатен підкорити владу праву, і лише в умовах існування громадянського суспільства держава може бути справжньою правовою. Залучення громадян до здійснення контролю сприятиме подоланню соціологічно підтвердженої відстороненості населення від участі у державних справах, що часто призводить до зростання недовіри до органів влади. Активізація громадянської участі можливе через різноманітні форми громадського контролю.

Довгий час держава розглядалася як суб'єкт влади, а громадяни — як об'єкти владних впливів з боку держави. Однак сьогодні контроль з боку громадян реалізується через різні форми, що є важливим проявом їх участі в управлінських процесах.

Кожна форма адміністративної діяльності органів Національної поліції супроводжується відповідними методами, що групуються в певні категорії.

Термін «метод» позначає прийом або систему прийомів, застосовуваних у будь-якій сфері діяльності. Методи можна розглядати як способи, засоби та прийоми, що використовуються для досягнення певної мети в конкретній сфері. У державному управлінні під методами розуміють практичні засоби для реалізації завдань і функцій органів влади.

Згідно з В. М. Плішкіним, методи управління — це способи організуючого впливу суб'єкта управління на керовану систему або конкретний об'єкт, через які здійснюються функції, вирішуються завдання та досягаються цілі. Інші дослідники, наприклад, О. М. Бандурка, визначають методи управління як сукупність прийомів, операцій та процедур, що використовуються під час підготовки та ухвалення управлінських рішень, їх організації та контролю за виконанням [15, с. 102].

Процес виконання завдань в управлінні часто розглядається як чітко визначена процедура, яка дозволяє досягти поставленої мети, що підкреслює важливість правильної організації діяльності для ефективного управління.

Методи управління повинні забезпечувати обґрунтованість прийнятих рішень і враховувати інтереси громадян та організацій, які беруть участь у їх реалізації. Вони повинні ґрунтуватися на нормах законодавства та принципах функціонування як суб'єкта, так і об'єкта управління.

Національна поліція України використовує різноманітні методи адміністративної діяльності, серед яких найбільш характерними для органів поліції, як об'єкта громадського контролю, є наступні:

1. Способи впливу на підпорядковані органи і громадян з боку поліції (посадових осіб);
2. Вираження публічного інтересу та керівної ролі держави;
3. Засоби досягнення поставлених цілей;
4. Способи організації та виконання функцій в процесі спільної діяльності;
5. Реалізація компетенції органів поліції.

Методи адміністративної діяльності органів поліції класифікуються за різними ознаками. Наприклад, вони можуть бути науковими та ненауковими; демократичними та диктаторськими; державними та громадськими; адміністративними та економічними; прямого та непрямого впливу.

Залежно від характеру впливу методи управління поділяються на загальні та спеціальні. Загальні методи використовуються в усіх сферах державної діяльності, тоді як спеціальні методи застосовуються конкретними органами. До загальних методів належать:

1. Переконавання та примус;
2. Адміністративний та економічний вплив;
3. Нагляд та контроль;
4. Прямий та непрямий вплив;
5. Регулювання, керівництво та управління (включаючи оперативне).

Переконавання та примус є основними методами, що взаємодоповнюють один одного, забезпечуючи належну поведінку учасників адміністративних відносин. Використання цих методів залежить від розвитку суспільних відносин. Вони взаємопов'язані, мають діалектичну єдність і є об'єктивними за своєю природою.

Особливе місце серед методів адміністративної діяльності органів поліції займає переконавання як засіб правового впливу. Суть цього методу полягає в тому, що вимоги виконуються через внутрішнє переконавання суб'єктів адміністративної діяльності, а не через примус. Це є запорукою дисциплінованого співіснування громадськості та допомагає усвідомити, що нетерпимість до правопорушень є необхідною умовою для створення незалежної та демократичної держави.

Переконавання охоплює систему складних заходів правового, неправового та іноді психологічного характеру, які здійснюються органами Національної поліції через проведення виховних, роз'яснювальних та заохочувальних заходів серед усіх верств населення. Важливо, щоб ці заходи сприяли формуванню у громадян звички дотримуватися правових вимог і

усвідомлювати недопустимість їх порушення. Завдяки таким заходам формується розуміння важливості точного виконання законів та готовність активно боротися з правопорушеннями.

Основними формами взаємодії, які застосовує поліція в адміністративній діяльності, є:

Організація заходів для вирішення конкретних завдань;

Виховання;

Особистий приклад;

Роз'яснення завдань через усні інструкції або засоби масової інформації;

Інструктаж підлеглих та громадян щодо ефективного виконання завдань;

Заохочення (моральне — подяка, нагороди, почесні звання; матеріальне — премії, путівки для окремих осіб або груп);

Критика антигромадської поведінки.

Останнім часом спостерігається позитивна динаміка участі громадськості в житті суспільства та партнерства з поліцією, а не лише контролю за її діяльністю.

Заохочення правомірної поведінки серед громадськості є поширеним методом адміністративної діяльності органів поліції в розвинених країнах, таких як США, Японія, ФРН, Швеція та інших. Україна також намагається впроваджувати подібні ефективні практики, що є важливим кроком на шляху до побудови правової, економічно розвинутої та стабільної держави. Одним із таких кроків є ініціатива «Тонка синя лінія», започаткована 14 жовтня 2017 року Національною поліцією України.

У широкому розумінні «Тонка синя лінія» є ініціативою громадських рухів, що виникли в США в середині 20 століття. В Україні ця ініціатива стала символом підтримки поліції з боку громадськості, особливо тієї частини, яка розуміє суть її діяльності. Вона також є символом довіри та підтримки з боку населення. Впровадження цієї ініціативи свідчить про готовність суспільства та поліції перейти на новий рівень взаємодії, заснований на відкритості та

довірі з метою створення безпечної держави. Така співпраця сприяє переходу від контрольних відносин між поліцією та громадськістю до більш продуктивних, що в свою чергу стимулює поширення позитивного досвіду в усіх сферах суспільного життя.

Заохочення є методом впливу на свідомість громадян, що спрямовує їх волю на виконання корисних вчинків, стимулюючи інтерес до виконання конкретних завдань та отримання винагороди за це.

Як метод адміністративної діяльності органів поліції, заохочення має такі характерні ознаки:

1. Фактична підстава для заохочення — заслуга або позитивно оцінена дія, здійснена підконтрольною особою або групою;
2. Заохочення тісно пов'язане з оцінкою вже виконаних дій і є складовою частиною державного контролю;
3. Заохочення має персоніфікований характер і застосовується до окремих осіб або колективів;
4. Заохочення може виявлятися через моральне схвалення, надання певних прав, матеріальних благ або інших форм заохочення;
5. Заохочення здебільшого регулюється правом і реалізується через правозастосування;
6. Заохочення здійснюється таким чином, щоб впливати на поведінку заохочених, стимулюючи їх до бажаної активності.

Методи заохочення можуть бути поділені на абсолютні та умовні. Абсолютні підстави включають сумлінне виконання службових обов'язків, а також громадянський обов'язок, наприклад, допомогу в затриманні злочинців або порятунок осіб. Кодекс України про адміністративні правопорушення та дисциплінарні статuti регламентують заохочення за умовні підстави, які передбачають добровільне відмовлення від незаконної діяльності, розкаяння або добровільне відшкодування заподіяної шкоди. Стаття 34 Кодексу України про адміністративні правопорушення вказує, що щире розкаяння правопорушника, відвернення шкідливих наслідків правопорушення та

добровільне відшкодування шкоди є обставинами, що пом'якшують відповідальність.

Щодо формального та неформального заохочення, хоча їх вплив на свідому поведінку громадян може бути меншим, ці методи активно застосовуються в діяльності Національної поліції. Серед найбільш відомих видів заохочень можна виділити:

1. Моральне заохочення (подяка, грамоти);
2. Матеріальне заохочення (премії, коштовні подарунки);
3. Статусне заохочення (зміна правового статусу, наприклад, надання почесного звання «Заслужений юрист України»);
4. Змішане заохочення (поєднання морального, матеріального та статусного заохочень).

Залежно від кола осіб, на яких поширюються заходи заохочення, розрізняють індивідуальні та колективні форми заохочень. Пріоритет прав людини в адміністративній діяльності органів поліції та розвиток демократичних принципів вимагають посилення правосвідомості громадян, виховання почуття громадянського обов'язку, підвищення дисципліни та організованості.

Ці адміністративно-правові методи та засоби, що використовуються поліцією, забезпечують необхідний вплив на суспільні відносини, сприяючи їх впорядкуванню. Адміністративний примус, як частина державного примусу, застосовується у випадках, коли інші методи не дають бажаного результату. Основною метою застосування примусу є охорона публічної безпеки і порядку, а також запобігання правопорушенням. Таким чином, адміністративно-примусові заходи виконують не лише покарання за порушення, але й є інструментом забезпечення правопорядку та безпеки.

До основних ознак адміністративного примусу можна віднести:

1. Позасудове застосування норм, визначених законом або підзаконними актами;
2. Застосування уповноваженими особами чи органами;

3. Використання заходів примусу для забезпечення дотримання адміністративно-правових норм, що регулюють обов'язкові правила поведінки в органах поліції, незалежно від їх відомчої підпорядкованості.

Особливу увагу в рамках державно-службових відносин приділяється заходам примусу, які реалізуються через вертикальну підпорядкованість і виконавську дисципліну. Це передбачає належне і своєчасне виконання розпоряджень вищих органів поліції або посадових осіб підпорядкованими органами чи окремими службовцями, що є важливою частиною управлінського процесу.

У цьому контексті заходи дисциплінарного примусу можуть мати як вольовий, так і психічний характер, аж до застосування дисциплінарної відповідальності.

Заходи адміністративного примусу поділяються на три основні групи:

1. Адміністративно-запобіжні заходи — спрямовані на попередження правопорушень у сфері публічного порядку та безпеки, а також на запобігання іншим небезпечним явищам.

2. Адміністративно-припиняючі заходи — застосовуються для припинення правопорушень та запобігання їх негативним наслідкам. Ці заходи випереджають застосування адміністративної відповідальності.

3. Заходи адміністративної відповідальності — застосовуються у разі вчинення правопорушень.

Адміністративно-запобіжні заходи не пов'язані безпосередньо з вчиненням правопорушень. Вони мають профілактичний характер і реалізуються в межах юридичних повноважень органів поліції. До типових адміністративно-запобіжних заходів відносяться:

Перевірки, що здійснюються правоохоронними органами в межах контрольно-наглядових функцій;

Огляд речей та особистий огляд;

Перевірка документів, що підтверджують особу;

Введення карантину (при епідеміях або епізоотіях);

Припинення руху транспорту та пішоходів, якщо виникає загроза громадській безпеці;

Огляд медичного стану осіб та санітарного стану підприємств громадського харчування;

Закриття ділянок державного кордону.

Ці заходи мають чітку правову регламентацію.

Заходи адміністративного припинення спрямовані на негайне припинення протиправних дій та попередження їх негативних наслідків, що виникають у разі їх продовження. Вони застосовуються на підставі, визначеній законодавством, органами поліції в межах їхніх компетенцій.

Заходи примусу, включаючи адміністративний примус, можуть бути різноманітними за своєю природою. Вони класифікуються за кількома ознаками. Залежно від суб'єкта, уповноваженого їх застосовувати, розрізняють:

Державно-правовий примус, який поділяється на судовий і позасудовий.

Основною метою застосування заходів примусу є охорона правопорядку. В залежності від способу охорони правопорядку та функціонального призначення виділяють наступні види примусу:

1. Припинення правопорушень;
2. Відновлення порушених прав;
3. Покарання (стягнення).

У процесі адміністративної діяльності Національна поліція також застосовує організаційні методи. Н. Р. Нижник зазначає, що система організаційних методів складається з двох рівноправних елементів: впливу на структуру управління і на сам процес управління [43, с. 89]. Перший елемент організаційних методів стосується регулювання діяльності та нормування організаційної структури, в той час як другий елемент — підготовка, ухвалення, організація виконання та контроль за управлінськими рішеннями. Об'єктивною основою для застосування організаційних методів є

організаційні відносини, що є частиною управлінського механізму та забезпечують реалізацію головної функції управління — організацію.

З нашої точки зору, організаційні методи не повинні бути повністю регламентовані нормативно-правовими актами, оскільки значна частина робочих питань вирішується співробітниками Національної поліції на основі їхніх професійних навичок, досвіду роботи в підрозділах та функціональних обов'язків, що закріплені посадовими інструкціями.

Багатогранність організаційних зв'язків в адміністративній діяльності органів поліції потребує застосування різноманітних методів управління. Ось основні методи, характерні для Національної поліції:

1. Метод розпоряджень застосовується для забезпечення стабільності організаційних зв'язків під час виконання управлінських завдань. Цей метод реалізується через накази, вказівки, розпорядження, плани, інструкції та інші документи, які називаються «актами управління». Важливим аспектом організаційного впливу є чітке формулювання актів управління, щоб вони були зрозумілі для виконавців і не призводили до неправильного тлумачення.

2. Метод координації полягає у досягненні єдності дій серед учасників процесу управління. Це передбачає підпорядкування спільної діяльності волі координуючого органу і посадових осіб. Координація включає питання розподілу праці між структурними підрозділами та встановлення взаємозв'язків між органами, підрозділами та співробітниками.

3. Метод узгодженості проявляється через:

Субординованість дій суб'єктів та їхніх груп;

Поєднання різних аспектів управління, таких як економічні та соціальні фактори, централізація і децентралізація, єдиноначальність і колегіальність;

Відповідність дій учасників управління вимогам законів, проміжних результатів та кінцевої мети;

Пропорційність розвитку елементів системи.

4. Метод інспектування є різновидом відомчого контролю і дозволяє здійснювати систематичний моніторинг стану справ у підпорядкованих

підрозділах та територіальних управліннях поліції. Це включає різні види перевірок, спрямованих на виявлення та усунення недоліків у службовій діяльності.

5. Метод інструктування включає роз'яснення, переконання та навчання. Інструктаж є важливим, коли завдання надається в загальному вигляді, і виконавець має самостійно ухвалювати рішення під час виконання. Інструктаж може бути разовим, періодичним, за раніше встановленим регламентом або за необхідності [51, с. 78].

До спеціальних методів адміністративної діяльності органів поліції відносяться методи виконання окремих управлінських функцій. Одним із таких методів є узагальнення та впровадження міжнародного досвіду у сфері захисту прав і свобод людини. Завдяки таким методам, як переконання та примус, визначаються сутність і конкретні прояви інших методів. Переконання і примус проявляються через права, компетенцію та повноваження органів поліції, підкреслюючи їх владарську роль, і застосовуються на законних підставах.

Отже, ці методи адміністративної діяльності органів Національної поліції перебувають під постійним контролем громадськості, що забезпечує як законність їх застосування, так і ефективність роботи органів і підрозділів поліції на конкретних територіях.

В межах цього дослідження для ефективного громадського контролю над діяльністю органів Національної поліції пропонуються нові моделі громадського нагляду. Однією з таких моделей є модель громадсько-публічного аудиту, а також модель громадсько-публічної експертизи.

Громадсько-публічний аудит органів Національної поліції є важливим інструментом, що сприяє розвитку громадянського суспільства. Ця модель громадського контролю орієнтована на виявлення основних цілей державної політики у сфері правоохоронної діяльності, відповідно до стратегічних інтересів громадян. Суть такого аудиту полягає у зборі та оцінці діяльності органів поліції відповідно до основних напрямків державної політики. Аудит

проводиться суб'єктами громадянського суспільства відповідно до визначених критеріїв роботи поліції.

Застосування моделі громадсько-публічного аудиту передбачає перевірку відповідності діяльності органів поліції інтересам громадськості та виявлення недоліків у виконанні законодавства. Цей аудит сприяє підвищенню поінформованості громадян про роботу поліції, а також усуненню закритості у реалізації державної політики та захисту інтересів громадян.

Висновки до розділу 2

Адміністративна діяльність Національної поліції є ядром її публічно-сервісної місії та законним об'єктом громадського контролю; ефективність такої діяльності на пряму залежить від партнерства поліції, громад і місцевого самоврядування.

Нормативна база окреслює принципи взаємодії (ст. 11 Закону «Про Національну поліцію») і вперше закріплює інституційні форми громадського контролю (ст. 84–90), однак існують прогалини і колізії (застарілість КУПАП), що стримують практичну реалізацію підзвітності.

Громадський контроль має превентивно-гарантійний характер і реалізується у трьох часових формах — попередній, поточний, заключний — із чіткими процедурними вимогами до збору, аналізу та реагування на інформацію.

Суб'єктами контролю виступають громадяни, НУО, органи самоорганізації, профспілки, ЗМІ тощо; результати контролю носять рекомендаційний характер, але формують обов'язковий для влади зворотний зв'язок.

Ключові напрями суспільного моніторингу визначаються запитом безпеки громад: дорожня безпека, вулична злочинність, майнові посягання,

захист дітей, протидія домашньому насильству, обіг зброї — з акцентом на відкриту статистику, карти злочинності та прозору звітність керівників поліції.

Методи адміністративної діяльності поліції, як об'єкта контролю, охоплюють переконання та примус, а також організаційні методи (розпорядження, координація, узгодженість, інспектування, інструктування); громадськість оцінює законність і пропорційність їх застосування.

Адміністративний примус структуровано на запобіжні, припиняльні заходи та заходи відповідальності; публічний нагляд має перевіряти правові підстави, необхідність і мінімальність втручання кожного з них.

Рівень довіри громадян закріплено як інтегральний показник ефективності поліції; відкриті комунікації (у т.ч. через медіа як «четверту владу») зменшують розрив очікувань і підсилюють легітимність правоохоронної діяльності.

Міжнародні і вітчизняні практики заохочення правомірної поведінки та ініціативи на кшталт «Тонкої синьої лінії» відображають зсув від суто контрольних відносин до партнерства «поліція-громада».

Запропоновані моделі — громадсько-публічний аудит і громадсько-публічна експертиза — створюють процедурну рамку для регулярної оцінки відповідності роботи поліції публічним інтересам і стандартам законності.

3. ГОЛОВНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

3.1. Міжнародний досвід громадського контролю за діяльністю органів національної поліції

Україна, як член Ради Європи, відповідно до Паризької Хартії для нової Європи від 21 листопада 1990 року, взяла на себе зобов'язання приєднатися до міжнародних стандартів у галузі прав людини та створити внутрішньодержавні гарантії їх реалізації на основі загально визнаних міжнародно-правових норм.

Необхідність інтеграції єдиних міжнародних стандартів у діяльність поліції обумовлена зростаючим рівнем транснаціональної організованої злочинності, стрімкими темпами міграції населення, значними відмінностями в національних системах підготовки поліцейських кадрів, а також проблемами забезпечення прав людини в діяльності поліції. Підписання міжнародних угод передбачає від поліції дотримання стандартів прав людини під час виконання її функцій, а також здатність оперативно реагувати на нові види злочинів, діяти відповідно до міжнародних стандартів прав людини. Водночас постає нагальна потреба в адаптації основ діяльності Національної поліції України (НП) до міжнародних стандартів, зокрема європейських. Це вимагає переходу від каральної моделі до соціально-сервісної, трансформації поліції на правоохоронну інституцію європейського зразка, яка повинна забезпечувати правоохоронні послуги громадянам.

Основоположні принципи діяльності поліції, закріплені в Законі України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року, серед яких відкритість, прозорість та взаємодія з населенням на засадах партнерства, сприяють відновленню довіри до поліції та її ефективної і законної діяльності, яка орієнтована на обслуговування громадян у сфері правопорядку [9].

Отже, в контексті нової "обслуговуючої" функції поліції основним замовником поліцейських послуг є народ України, громадяни, які фінансують утримання поліції через сплату податків, і тому повинні мати законодавчо визначені гарантії контролю за її діяльністю. Сучасне законодавство України, яке регулює права громадян і забезпечує їх захист поліцією, надає певні можливості для громадського контролю. Проте форми, методи та технології здійснення цього контролю потребують вдосконалення, зокрема з урахуванням міжнародного досвіду, особливо європейського, у сфері громадського контролю за діяльністю поліції.

Таким чином, у рамках цього дослідження важливо визначити засоби та методи громадського контролю за діяльністю поліції в зарубіжних країнах, зокрема в Європі, а також виділити напрямки адаптації цих підходів до національної доктрини розвитку інститутів громадського контролю за діяльністю Національної поліції України.

Завданням цього підрозділу є: визначити засоби і методи громадського контролю за діяльністю поліції та їх законодавче закріплення, а також оцінити ефективність і доцільність застосування цих методів на основі позитивного міжнародного досвіду реалізації контрольних функцій громадянського суспільства.

Відповідно до чинного законодавства, зокрема Розділу VIII «Громадський контроль за діяльністю поліції» Закону України «Про Національну поліцію», визначено такі форми громадського контролю: отримання та публікація звітів про діяльність поліції; контроль за діяльністю керівництва поліції та прийняття резолюції недовіри; взаємодія між керівниками територіальних органів поліції та представниками місцевих органів влади; залучення громадськості до розгляду скарг на дії чи бездіяльність поліцейських [9].

Незважаючи на наявність законодавчо визначених форм громадського контролю за діяльністю Національної поліції, необхідно чітко визначити засоби та методи його реалізації. Серед них можна виокремити такі:

1. Представництво громадськості в колегіальних органах центральних та територіальних підрозділів Національної поліції.
2. Участь громадськості в обговоренні та підготовці нормативно-правових актів, що регулюють діяльність поліції.
3. Безпосереднє звернення громадян до органів поліції з метою отримання інформації про їх діяльність.
4. Звернення засобів масової інформації до підрозділів поліції для отримання публічної інформації та її публікація.
5. Участь представників громадськості у відборі кадрів до Національної поліції та проходженні атестації персоналу.
6. Участь громадськості в проведенні службових перевірок за скаргами на дії чи бездіяльність поліцейських.
7. Організація опитування громадської думки щодо діяльності Національної поліції.
8. Зобов'язання керівництва підрозділів поліції звітувати про результати їх діяльності перед громадськістю.
9. Участь правозахисних громадських організацій у розробці програм діяльності поліції.

Для системного дослідження форм громадського контролю за діяльністю поліції в зарубіжних країнах і способів їх реалізації застосовується принцип вибірковості, що базується на аналізі міжнародного досвіду держав, які досягли значних успіхів у політичному, економічному та соціальному розвитку, таких як Франція, Великобританія, Німеччина, США, Канада, Японія. У цих країнах громадськість активно долучена до діяльності поліції.

Міжнародні норми взаємодії між поліцією та громадськістю були визначені в резолюції № 690 (1979) Парламентської асамблеї Ради Європи «Декларація про поліцію», яка була ухвалена 8 травня 1979 року в Страсбурзі [29], а також у Рекомендаціях (2001) 10 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо «Європейського кодексу поліцейської етики», які були прийняті 19 вересня 2001 року [50], і в Резолюції 34/169 Генеральної

Асамблеї ООН, що містить Кодекс поведінки для посадових осіб, відповідальних за підтримку правопорядку, від 17 грудня 1979 року. Хоча Декларація про поліцію не має прямої юридичної сили, вона стала основою для професійних стандартів поліцейських у багатьох країнах, а її основні положення були закріплені в Європейському кодексі поліцейської етики.

Що стосується нормативного закріплення контролю з боку інститутів громадянського суспільства над поліцією, то слід виділити Кодекс поведінки посадових осіб, який було прийнято Генеральною Асамблеєю ООН у 1979 році. У Резолюції 34/169 зазначено, що «кожен орган охорони правопорядку повинен представляти громадськість в цілому, бути підзвітним перед нею та нести відповідальність за свою діяльність... Дії посадових осіб повинні підлягати ретельному контролю з боку громадськості, що може здійснюватися радою, міністерством, прокуратурою, судом, омбудсменом, комітетом громадян або будь-яким іншим наглядовим органом».

У 1994 році, з метою реалізації принципів Хартії для нової Європи та інших документів ОБСЄ, які стосуються безпеки, було ухвалено Кодекс поведінки щодо військово-політичних аспектів безпеки. Цей документ включає положення про політичний контроль, демократію та принципи застосування збройних сил, військових формувань, сил внутрішньої безпеки та поліції. Зокрема, підкреслюється, що «держави-учасниці визнають демократичний політичний контроль над силами внутрішньої безпеки, розвідувальними службами та поліцією як невід'ємний елемент стабільності та безпеки» [32].

Європейський Кодекс поліцейської етики, прийнятий Комітетом Міністрів Ради Європи у 2001 році, розділ VI якого має назву «Відповідальність поліції і контроль за її діяльністю», встановлює, що «Поліція повинна бути підзвітна державі, громадянам та їхнім представникам». Ці документи рекомендують державам організувати поліцію відповідно до професійних стандартів взаємодії поліцейських підрозділів із громадськістю, наголошуючи, що діяльність поліції повинна

здійснюватися в тісному контакті з громадянами, а ефективність її роботи значною мірою залежить від публічної підтримки.

Поліція, окрім забезпечення правопорядку, виконує також соціальні та сервісні функції в суспільстві. Довіра громадян до поліції безпосередньо пов'язана з їх ставленням до представників поліції, зокрема, з повагою до людської гідності та основних прав і свобод людини. Тому поліція повинна бути організована так, щоб сприяти зміцненню зв'язків з громадськістю та, за потреби, ефективній співпраці з іншими органами, місцевими громадами, неурядовими організаціями та іншими представниками громадських організацій. Крім того, поліція повинна бути організована таким чином, щоб заслужити публічну повагу як професійний захисник прав людини та надавач послуг громадянам. Поліцейські організації повинні бути готові надавати об'єктивну інформацію про свою діяльність громадськості, без розкриття конфіденційної інформації.

Особливу увагу слід приділяти міжнародним організаціям, які здійснюють контроль за діяльністю силових структур, зокрема поліції. Розглянемо кілька з них.

«Міжнародна амністія» (Amnesty International, AI) — незалежна міжнародна правозахисна організація, заснована в 1961 році, яка сьогодні об'єднує понад 2 мільйони активістів у 150 країнах світу. Основною метою роботи AI є привернення уваги до порушень прав людини та здійснення тиску на уряди різних країн через звернення громадян (листи, телеграми, факси, електронні та СМС повідомлення). Активісти AI проводять публічні акції, виступають на лекціях, займаються лобіюванням, співпрацюють із засобами масової інформації.

Женевський центр демократичного контролю над збройними силами (DCAF), заснований у жовтні 2000 року за ініціативою уряду Швейцарії, на початок 2009 року мав співпрацю з урядами 50 країн. Цей центр здійснює контроль не лише за збройними силами, а й за озброєними невійськовими силами, такими як поліція, сили цивільної оборони тощо. DCAF збирає дані,

проводить дослідження у сфері демократичного управління сектором безпеки, розробляє рекомендації та підтримує роботу як державних, так і недержавних інститутів, сприяючи зміцненню цивільного контролю над правоохоронними органами та збройними силами.

Європейська платформа з роботи поліції та прав людини є добровільним об'єднанням представників поліцейських служб та неурядових організацій, які підтримують програму Ради Європи «Поліція і права людини після 2000 року». Платформа забезпечує взаємодію між поліцейськими службами, неурядовими організаціями та некомерційними структурами держав-членів Ради Європи, що зацікавлені у забезпеченні дотримання прав людини поліцією. Це сприяє тому, щоб діяльність поліції відповідала загальноновизнаним стандартам прав людини в умовах демократичного суспільства [44, с. 8].

Комітет у запобіганні катуванням та нелюдському поводженню (КЗК) є комітетом експертів, утвореним на основі міжнародної конвенції, до якої приєдналися 44 держави-члени Ради Європи, зокрема й Україна. Конвенція надає КЗК право відвідувати будь-яку державу-учасницю, проводити інспекції місць утримання осіб, позбавлених свободи, зокрема поліцейських дільниць та інших установ тимчасового тримання під вартою, що знаходяться під контролем поліції. Члени комітету мають право ознайомлюватися з документами, а також спілкуватися як із затриманими, так і з працівниками поліції.

Серед міжнародних організацій, які здійснюють контроль за правами людини в різних регіонах світу, слід відзначити такі:

Міжамериканська комісія з прав людини неодноразово піднімала питання про те, щоб уряди країн Америки не залучали збройні сили до виконання правоохоронних функцій, оскільки їхня специфіка підготовки не відповідає вимогам, необхідним для забезпечення внутрішньої безпеки. Комісія підкреслює, що розслідування злочинів та арешти повинні

здійснювати добре підготовлені поліцейські служби, які дотримуються законів і поважають права людини.

Правозахисна ініціатива країн Співдружності (Commonwealth Human Rights Initiative) активно займається реформуванням поліції в таких країнах, як Гана, низка держав Східної Африки та Індія. Коаліція «Алтус», що складається з шести неурядових організацій, розташованих у Бразилії, Індії, Нігерії, Росії, США та Чилі, також сприяє здійсненню моніторингу правоохоронних органів. У листопаді 2006 року «Алтус» організував акцію під назвою «Тиждень відвідувань поліцейських ділянок», в рамках якої понад 1500 осіб у групах по 3-8 представників громадськості відвідали понад 450 поліцейських ділянок у 23 країнах світу. Результати цієї акції були зібрані у вигляді анкет та опубліковані в Інтернеті.

Таким чином, громадський (недержавний) контроль над поліцією належним чином регламентований міжнародними правовими нормами. Західна юридична теорія та практика традиційно орієнтуються на концепцію всеосяжного контролю за правоохоронними органами, розробивши та впровадивши категорію «підзвітності». У світі існує безліч прикладів того, як громадянське суспільство здійснює моніторинг діяльності поліцейських структур, починаючи від подачі скарг і до функціонування добре оснащених неурядових організацій та комітетів. Якщо раніше поліція була скептично налаштована до будь-яких спроб зовнішнього спостереження за її діяльністю, то сьогодні поліцейські органи розвинених країн проявляють зацікавленість у забезпеченні прозорості своєї роботи та встановленні стабільних двосторонніх зв'язків з населенням. Це стало можливим завдяки тому, що сучасний недержавний контроль не лише виявляє недоліки в роботі поліції, але й сприяє створенню гарантій захисту прав самих поліцейських.

Серед найпоширеніших форм громадського контролю за діяльністю поліції, які ефективно реалізуються як у країнах ближнього, так і дальнього зарубіжжя, слід відзначити:

1. звернення громадян до поліції для отримання правоохоронних послуг;

2. діяльність громадських рад та громадських палат;
3. громадська експертиза проектів діяльності поліції;
4. моніторинг діяльності поліції;
5. взаємодія громадськості з поліцією у сфері охорони публічного порядку.

Звернення громадян є однією з основних форм громадського контролю, що дозволяє громадянам у зворотному зв'язку інформувати органи державної влади, зокрема поліцію, про стан виконання їх суспільного призначення, а також про дотримання принципу верховенства права та законності. Відмінно від вітчизняного законодавства, конституційні норми Австрії, Бельгії, Люксембургу та Румунії визначають, що право на звернення можуть реалізовувати лише «законно створені організації» або їх «установчі органи» (ст. 11 Основного Закону Австрії, ст. 28 Конституції Бельгії, ст. 27 Конституції Люксембургу, ст. 47 Конституції Румунії) [56, с. 146-154].

Як зазначає А. С. Крупник, громадські ради є одним з ефективних механізмів громадської участі, зокрема механізмом громадського контролю в розвинених країнах. Вони виконують роль реального виразника голосу громадськості, забезпечуючи прозорість роботи поліції. Завдяки зусиллям громадських рад, робота поліції стає більш ефективною, і дедалі більше громадян залучаються до її діяльності. Громадські ради можуть формуватися за різними схемами: через обрання представників громадськості та органів влади, призначення фахівців або шляхом повідомлення про отримання членства. До складу ради можуть входити як представники державних органів, так і недержавних організацій (профспілкових, правозахисних, благодійних тощо).

Громадську експертизу визначають як незалежний від органів державної влади аналіз соціально значущих практик з точки зору їх відповідності суспільному інтересу. Отже, громадська експертиза є самостійним дослідженням певного соціального явища або процесу, яке здійснюється громадськими організаціями, громадянами чи засобами масової інформації.

А. С. Крупник наголошує, що проведення громадської експертизи є неможливим без залучення кваліфікованих експертів, а також зазначає, що за результатами експертизи має бути винесений обґрунтований висновок, який відповідає чинному законодавству. Незалежно від предмета громадської експертизи, її орієнтація повинна ґрунтуватися на принципах дотримання прав людини, національного та міжнародного законодавства, а також на відповідності інтересам різних соціальних груп. Залежно від предмету дослідження можуть бути проведені такі види експертизи:

1. нормативно-правових актів, прийнятих органами поліції;
2. регіональних програм профілактики правопорушень та забезпечення публічного порядку;
3. інших значущих рішень поліції, що можуть впливати на реалізацію прав громадян або обмежувати їхні права.

Громадська експертиза може проводитися як стосовно проектів цих актів, так і стосовно тих, що набрали законної чинності. Вона сприяє ефективній взаємодії між громадськістю та органами влади, дозволяючи перейти від взаємних звинувачень до конструктивного діалогу. Результати такої експертизи можуть мати значний вплив на регіональному та місцевому рівнях, де органи поліції та громадські об'єднання тісно співпрацюють.

Однак, навіть у розвинених демократичних суспільствах, повний громадський контроль за поліцією залишається складним завданням, оскільки діяльність поліції часто пов'язана з охороною національних і державних інтересів. Зокрема, Р. Борн, досліджуючи ефективний демократичний контроль над діяльністю спецслужб, зазначав відсутність абсолютно надійних засобів, що забезпечують такий контроль. Тому в наукових роботах часто піднімається питання запобігання недостатній підзвітності спецслужб перед громадськістю.

Моніторинг є однією з найпоширеніших форм збору інформації про дотримання прав людини. Громадський моніторинг, згідно з визначенням О. Кочевої та І. Аверкієва, представляє собою постійний і систематичний процес

збору інформації громадськими організаціями або ініціативними групами щодо дотримання прав та законних інтересів громадян органами влади, зокрема поліцією. Ефективність громадського моніторингу значною мірою залежить від доступності формалізованої інформації про надані послуги або від запровадження принципу інформаційної відкритості. Моніторинг може проводитися на основі непрямих даних, таких як опитування осіб, що перебувають у місцях позбавлення волі, аналіз статистичних даних про стан охорони громадського порядку та забезпечення безпеки, а також аналіз звітів правозахисних організацій.

Як зазначають науковці, правозахисний моніторинг є не лише активним процесом у суспільстві, спрямованим на поліпшення ситуації з правами людини, а й процесом, що включає вивчення причин проблем та визначення необхідних заходів для їх вирішення.

Денисюк С.Ф. підкреслює, що до принципів моніторингу належать: детальність і точність зібраної інформації, ретельність аналітичної роботи, конфіденційність джерел інформації, об'єктивність, а також увага до фізичної та соціальної безпеки осіб, постраждалих від порушень їх прав і свобод. Функціями моніторингу є: пізнавальна (діагностична), яка полягає у виявленні фактів порушень прав людини; спрямування дій на досягнення суспільного блага, що включає збір аргументів для переконання правоохоронних органів і державної влади в необхідності змін у стані дотримання прав людини. Передача інформації до вищих органів державної влади є доцільною лише тоді, коли чітко визначено, які порушення прав людини необхідно попередити (наприклад, моніторинг умов роботи поліцейських відділень, реалізація права на недопущення катувань тощо); профілактична функція або функція постійного спостереження за діяльністю поліції, коли сама присутність осіб, що здійснюють моніторинг, використовується як метод опосередкованого впливу [25, с. 329].

При проведенні моніторингу можуть бути поєднані різні функції, наприклад, діагностична та профілактична, які здійснюються одночасно. Це

залежить від методів, обраних для моніторингу. Наприклад, моніторинг реалізації права на справедливий розгляд справ про порушення правил дорожнього руху, який одночасно виконує діагностичну функцію (спостереження за судовим розглядом), також реалізує профілактичну функцію. Предмет моніторингу може включати питання щодо стану дотримання конкретних прав, зокрема конституційно закріплених, таких як: право на громадянство, на життя, на повагу до гідності, свободу, особисту недоторканність, недоторканність житла, право на таємницю листування, телефонних розмов, заборону втручання в особисте та сімейне життя, свободу пересування і вибір місця проживання, а також право вільно залишати територію України.

Окремо виділяються права представників окремих категорій громадян, таких як особи без місця проживання, неповнолітні, учасники ліквідації аварії на Чорнобильській атомній електростанції, учасники бойових дій, інваліди тощо, а також права осіб, що перебувають у закритих установах (слідчі ізолятори, психіатричні лікарні, ізолятори тимчасового тримання). Особливо важливим є перевірка прав при контакті з особами, наділеними розпорядчими владними повноваженнями, зокрема під час застосування адміністративного арешту, затримання, заходів адміністративної відповідальності чи кримінального примусу.

Процес моніторингу дотримання прав людини у діяльності поліції складається з кількох етапів:

1. Визначення проблеми;
2. Аналіз проблеми;
3. Виявлення причин виникнення проблеми;
4. Розробка рекомендацій щодо усунення проблеми;
5. Формування стратегії реалізації рекомендацій.

Результати моніторингу можуть бути використані для розробки заходів, спрямованих на покращення ситуації з дотриманням прав і свобод людини правоохоронними органами. Такі заходи можуть бути:

Організаційними, наприклад, проведення переговорів для вирішення конфліктних ситуацій, надання звітів поліції та аналітичних довідок, створення комісій у співпраці з органами державної влади;

Політичними, наприклад, організація громадських акцій, звернення до засобів масової інформації для інформування населення про порушення прав і свобод людини;

Правовими, що передбачають отримання правосудного рішення у разі порушення прав людини через використання законодавчо визначених процедур, зокрема через міжнародні судові інстанції.

Однією з форм громадського контролю за діяльністю поліції, що застосовується в багатьох країнах світу, є громадська експертиза. Вона є незалежним від органів державної влади аналізом соціально важливих практик з точки зору їх відповідності суспільному інтересу. Цей аналіз проводять громадські організації або ініціативні групи, які є замовниками експертизи.

Розглянемо конкретні форми громадського контролю, що демонструють високу ефективність у зарубіжних країнах. Важливим є досвід реформування поліції Міністерства внутрішніх справ Грузії, зокрема в частині здійснення громадського контролю. Однією з інновацій цього процесу є перебудова будівель підрозділів МВС Грузії. Вітражі будівель виготовлені зі суцільного скла, що забезпечує повну прозорість. Це не тільки сприяє формуванню у громадян сприйняття грузинської поліції як відкритого та об'єктивного органу, але й безпосередньо сприяє громадському контролю за її діяльністю. Громадяни мають змогу спостерігати за процесом допиту підозрюваних та іншими слідчими діями прямо з вулиці. Така прозорість унеможливило протиправну поведінку поліцейських і гарантує безпеку затриманих осіб.

Важливою складовою реформування поліції в Грузії є робота радіоцентру Міністерства внутрішніх справ, оператори якого готові надавати цілодобову консультативну допомогу громадянам. На відміну від стандартної служби «02», яка лише приймає повідомлення про пригоди, радіоцентр забезпечує всебічну допомогу, підтримуючи постійний зв'язок з абонентами

та координацію дій громадян і поліції. Це значно сприяє профілактиці злочинності та запобіганню правопорушенням.

Ще однією важливою складовою реформ є масштабне технічне переоснащення поліції, яке включає встановлення відеокамер на вулицях та перехрестях. Це дає змогу здійснювати моніторинг правопорушень у режимі реального часу. Відеозаписи зберігаються на серверах МВС Грузії, і правопорушники можуть переглядати свої порушення на офіційному вебсайті відомства. Така прозорість є додатковим стимулом для поліцейських, оскільки вони усвідомлюють, що їхні дії фіксуються на камери [64].

С. М. Кушнір підкреслює, що, враховуючи успіхи реформ у Грузії, які призвели до значного підвищення поваги до поліції та зменшення рівня правопорушень і корупції, подібний досвід слід запозичити для впровадження в Україні [38, с. 220].

Однією з найбільш ефективних форм громадського контролю за діяльністю поліції є активна участь громадськості у взаємодії з поліцією на місцевому рівні. Це включає:

1. участь у патрулюванні адміністративно-територіальних одиниць (вулиць, парків, скверів, розважальних об'єктів);
2. проведення спільних нарад місцевої поліції та муніципалітетів;
3. участь в охороні громадського порядку під час посиленого несення служби поліцією (під час стихійних лих, масових порушень порядку, мітингів тощо).

Таке залучення громадськості зазвичай ініціюється громадянами, а лише в окремих випадках, наприклад, під час ліквідації наслідків стихійного лиха, може бути ініційоване поліцією або органами публічної влади.

Проте, в чинному законодавстві, зокрема в Розділі VIII "Громадський контроль за діяльністю поліції" Закону України «Про Національну поліцію», такі форми взаємодії громадськості та поліції не знайшли належного нормативного закріплення. Це можна пояснити тим, що багаторічна практика залучення громадян до діяльності міліції в Україні зводилася до примусового

залучення їх до охорони громадського порядку як народних дружинників. Останнім часом така практика не приносила ефективних результатів, і форми взаємодії, як участь у нарадах, відбір кадрів до міліції або оцінка громадськістю результатів її діяльності, фактично не застосовувалися. Хоча ці аспекти були покладені в основу нового закону, що регламентує діяльність поліції, їх конкретне врегулювання взаємодії з громадськістю залишається недоцільно оформленим.

Незважаючи на відсутність повного нормативного закріплення форм взаємодії громадськості і поліції в українському законодавстві, можливість участі громадян у правоохоронній діяльності все ж передбачена Законом України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» від 22 червня 2000 року № 1835-III. Зокрема, стаття 1 цього закону зазначає, що громадські формування з охорони громадського порядку і державного кордону можуть бути створені на основі громадської самодіяльності, в тому числі спеціалізовані загони сприяння Національній поліції. Ці загони допомагають у запобіганні та припиненні правопорушень і злочинів, захисті прав громадян та інтересів держави, а також у рятуванні людей і майна під час надзвичайних ситуацій.

Враховуючи міжнародний досвід, залучення громадськості до поліцейської діяльності є надзвичайно важливим. У багатьох країнах, незважаючи на наявність спеціалізованих правоохоронних органів, громадськість активно залучається до підтримки правопорядку, оскільки вона може виступати як допоміжний суб'єкт поліцейської діяльності. Таке залучення громадян дає можливість не тільки контролювати діяльність поліції, але й забезпечувати економію бюджетних коштів. Свідки правопорушень або особи, які володіють інформацією про злочини, можуть допомогти поліції у профілактиці та розслідуванні злочинів, а також у підтриманні правопорядку на конкретних територіях.

Не випадково в багатьох країнах основний акцент у правоохоронній діяльності робиться на запобігання злочинам за допомогою громадськості.

Перша в світі модель поліцейської діяльності, заснована на участі громадян, була введена Робертом Пілом у Великобританії в 1829 році. Він першим стверджував, що поліція не може ефективно виконувати свої обов'язки без підтримки громадських об'єднань та жителів територій, які обслуговує поліція. Результатом цього стало створення «нової поліції», яка тісно співпрацювала з населенням. Співпраця між поліцією та громадянами полягає в тому, що вони разом вирішують проблеми боротьби зі злочинністю та підтримання правопорядку на місцевому рівні. Як вірно зазначають дослідники, "громадська безпека і правопорядок — це спільна турбота держави і суспільства; поліція буде допомагати лише в тих випадках, коли зусиль громадськості недостатньо" [51, с. 11-13].

Належну взаємодію громадськості з поліцією можна забезпечити лише на основі добровільності та організаційної забезпеченості. У багатьох країнах поліція має спеціалізовані підрозділи, персонал яких займається взаємодією з населенням. Співпраця поліції і громадян здійснюється через громадські ради, комітети, об'єднання, до складу яких входять представники профспілок, релігійних та інших громадських організацій. Хоча не всі добровільні об'єднання витримують перевірку часом і ефективно працюють, є багато життєздатних форм участі населення у боротьбі з злочинністю та забезпеченні правопорядку.

Важливо, щоб поліція активно підтримувала і стимулювала ініціативу громадськості до взаємодії. Це повинно виявлятися в тому, що інспектор поліції зі зв'язків з громадськістю має здійснювати такі заходи:

1. Вести облік громадян, які залучаються до охорони громадського порядку та взаємодіють з поліцією. Інформація про таких громадян повинна бути публічною та оприлюднюватися в ЗМІ та на офіційних електронних сторінках поліції, за винятком даних, що стосуються оперативно-розшукової діяльності.

2. Клопотати перед дозвільними органами про надання переважного права на носіння вогнепальної травматичної зброї громадянами, що беруть

участь у підтримці правопорядку (у разі законодавчого закріплення цього права).

3. Забезпечувати заохочення громадян за їхню активну участь у підтримці правопорядку, включаючи клопотання про присвоєння державних нагород і відзнак.

Поодинокі спроби залучення громадськості до взаємодії з поліцією не можуть дати належного ефекту без впровадження загальнонаціональних програм співпраці між громадськістю та правоохоронними органами, як це реалізовано в таких країнах, як Великобританія, Франція, Німеччина та США. Одним із прикладів такої взаємодії є громадська організація «Зупини злочинця», що працює в багатьох європейських країнах і допомагає поліції в боротьбі зі злочинністю, забезпеченні правопорядку та проведенні профілактичної, виховної і консультативної роботи. Її відділення знаходяться на території поліцейських ділянок, що значно покращує співпрацю з поліцейськими органами.

В Україні аналогічні програми взаємодії громадськості та поліції можуть бути започатковані через формування та аналіз громадської думки про діяльність сучасної поліції. Позитивний образ поліції, бездоганна репутація, високі результати її діяльності та належний рівень культури — це основні складові успіху поліцейської діяльності, зокрема в сфері комунікації з населенням та громадськими організаціями.

Ще одним важливим способом громадського контролю за діяльністю поліції є оцінка ефективності її роботи, яку здійснює громадськість за визначеними критеріями. Як зазначалося раніше, світова практика громадського моніторингу діяльності поліції виробила конкретні показники ефективності, і ми наведемо приклади найбільш успішних практик.

Так, в США традиційно оцінка роботи поліції базується на чотирьох основних показниках:

1. Зниження рівня злочинності;
2. Кількість арештів і затримань;

3. Рівень розкриття злочинів (співвідношення між зафіксованими та розкритими злочинами);

4. Час реагування на виклики [65, с. 2].

З введенням системи community policing (спільне патрулювання) у низці управлінь поліції також почав використовуватися показник рівня задоволеності населення поліцейськими послугами. Цей підхід допомагає більш точно оцінити ефективність діяльності поліції через безпосередній зворотний зв'язок від громадян.

Основними альтернативними джерелами інформації для оцінки діяльності поліції є:

1. Дослідження громадської думки, які проводять щороку приблизно третина місцевих департаментів поліції, зокрема для оцінки рівня латентної злочинності та громадської оцінки роботи поліції.

2. Анкетування осіб, що мали контакти з поліцією, яке дозволяє більш точно оцінити якість роботи поліції та деталізувати оцінку окремих напрямків діяльності (наприклад, роботу дорожньої поліції або взаємодію з потерпілими від різних злочинів).

3. Анкетування працівників поліції, яке дозволяє оцінити моральний стан підрозділів, виявити управлінські проблеми та інші аспекти.

4. Пряме спостереження, що передбачає дослідження окремих аспектів роботи поліції або її наслідків спеціально підготовленими спостерігачами (наприклад, спостереження за контактами поліцейських з громадянами або станом законності в проблемних районах міста). Хоча цей метод вважається ефективним для незалежної оцінки роботи поліції, він є досить затратним через потребу у спеціальній підготовці персоналу.

5. Метод симуляцій, де дослідники не є пасивними спостерігачами, а моделюють типові ситуації, наприклад, звернення до поліції із повідомленням про злочин. Однак цей метод залишається суперечливим, особливо коли симуляції можуть схилити поліцейських до незаконних дій [63].

Використання таких різноманітних методів дозволяє створити більш об'єктивну картину ефективності діяльності поліції і виявити як її сильні сторони, так і проблемні області, що потребують вдосконалення.

Усе це дозволяє громадськості оцінювати діяльність поліції з різних аспектів і стимулює її ефективність, підвищуючи рівень довіри між громадянами та правоохоронними органами.

Підсумовуючи вищезазначене, можна стверджувати, що, з одного боку, у США сформована значна теоретична база та практичний досвід оцінювання діяльності поліції. Однак варто зазначити, що на сьогодні відсутня єдина система оцінки поліції на національному рівні. Незважаючи на це, досвід США у розробці та використанні методик для оцінки ефективності правоохоронних органів є надзвичайно цікавим для адаптації в Україні, зокрема в контексті реформування поліції.

Канада має більш уніфіковану систему оцінки поліції, яка включає декілька рівнів оцінки діяльності, зокрема через Канадську королівську кінну поліцію, що є федеральним органом. Основними показниками її ефективності є рівень задоволеності громадян її роботою, зниження рівня злочинності та шкоди, завданої злочинами, а також рівень розкриття злочинів. Оцінка роботи місцевих поліцейських органів також проводиться, хоча в Канаді існує певна децентралізація, і в кожній провінції є свої механізми контролю, такі як поліцейські комісії, що відповідають за бюджет, призначення керівників і дисциплінарну практику.

Що стосується Великобританії, то, незважаючи на те, що це унітарна держава, структура поліції є досить складною та децентралізованою. В Англії та Уельсі існує 43 незалежні поліцейські служби, кожна з яких оцінюється за методикою PEEL. Ця методика включає три основні критерії оцінки:

1. Ефективність — наскільки повно територіальна поліцейська служба виконує свої завдання;
2. Доцільність — як ефективно використовуються ресурси поліції;

3. Легітимність — оцінка довіри населення до поліції та взаємодії з громадянами.

Щорічні звіти, підготовлені за цією методикою, надають детальну оцінку діяльності кожної з територіальних служб поліції, що дозволяє громадськості та органам влади зрозуміти рівень роботи поліції в різних аспектах. Звіти включають оцінки за кожним з напрямків, відзначаючи сильні та слабкі сторони діяльності поліції.

Такі приклади з досвіду США, Канади та Великобританії показують, як важливо для України впроваджувати ефективні методи оцінки діяльності поліції, базуючись на міжнародних стандартах. Залучення громадськості до оцінки роботи правоохоронців, проведення моніторингу та зворотного зв'язку сприятиме підвищенню довіри до поліції та покращенню її діяльності.

Підсумовуючи аналіз зарубіжного досвіду в контексті громадського контролю за діяльністю поліції, можна зазначити кілька важливих аспектів. У Франції система оцінки поліції має високий рівень централізації, що, з одного боку, дозволяє досягти єдиного підходу до оцінки ефективності поліції, але, з іншого боку, обмежує врахування регіональних особливостей та потреб місцевих громад у забезпеченні безпеки. Крім того, система оцінки поліції у Франції критикується за відсутність показників, які б відображали громадську думку про діяльність поліції, що є важливим для формування довіри між правоохоронцями та громадянами. Це також призводить до парадоксальної ситуації, коли, незважаючи на зниження рівня злочинності, рівень довіри до поліції в Франції значно нижчий, ніж у Великобританії або США [29, с. 39].

Такий досвід показує важливість включення громадської думки та регіональних особливостей в систему оцінки ефективності поліції, адже це допомагає створити більш прозору, відкриту і довірливу атмосферу між правоохоронними органами та громадянами.

Враховуючи міжнародний досвід та потреби в адаптації таких практик в Україні, можна визначити кілька перспективних шляхів розвитку громадського контролю за діяльністю поліції в Україні. До них належать:

1. Розробка нового Закону України «Про участь громадськості в охороні громадського порядку», який замінив би застарілий Закон «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» і визначав би підстави, форми та способи залучення громадян до охорони громадського порядку. Це сприятиме більшій систематизації громадського контролю.

2. Внесення змін до Закону «Про Національну поліцію», зокрема визначення участі громадян на добровільних засадах у діяльності поліції, в тому числі у виявленні та розслідуванні правопорушень, а також розробка організаційних форм участі громадськості у поліцейській діяльності. Це дозволить зміцнити співпрацю між поліцією та громадянами.

3. Розробка державних і муніципальних програм участі громадськості в охороні громадського порядку і безпеки. Такі програми повинні визначати не лише формальні підстави і порядок діяльності, а й конкретизувати механізм взаємодії поліції з громадськістю, що сприятиме підвищенню ефективності охорони правопорядку.

4. Підтримка ініціативи щодо створення Асоціації підтримки поліцейської діяльності. Ця громадська організація, що створюється на добровільних засадах, має стати важливим елементом у взаємодії між громадянами та поліцією. Вона зможе надавати консультаційні послуги, інформувати поліцію про потреби громадян, допомагати у виявленні порушень серед правоохоронців, а також здійснювати контроль за підбором і атестацією поліцейських.

Загалом, оптимізація взаємодії поліції та громадськості в Україні, на основі адаптації найкращих світових практик, дозволить значно підвищити ефективність правоохоронної діяльності та сприятиме розвитку довіри громадян до поліції, що є ключовим для демократичного розвитку суспільства.

3.2. Стан та розвиток громадського контролю за діяльністю органів національної поліції

У національному законодавстві чітке визначення поняття «громадський контроль» не надається. Однак, за словами Крупника А., громадський контроль функціонує як інструмент для громадської оцінки виконання органами державної влади та іншими підконтрольними суб'єктами їхніх соціальних завдань. Ключовою особливістю громадського контролю є те, що, по-перше, він здійснюється саме громадськістю, яка може бути як організованою, так і неорганізованою, а по-друге, у процесі цього контролю оцінюється виконання соціальних завдань, що безпосередньо стосуються захисту та реалізації прав і свобод громадян, а також задоволення та узгодження соціальних потреб населення [36, с. 3]. Л. Наливайко та А. Орешкова визначають «громадський контроль» як форму соціального контролю, яка полягає в публічній перевірці діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування через застосування правових, організаційних та інформаційних заходів, здійснюваних громадянами та їх об'єднаннями в рамках демократичної, соціальної та правової держави [41, с. 51].

У демократичних країнах громадський контроль традиційно є важливим інструментом для нагляду за діяльністю органів державної влади, місцевих органів влади та їх посадових осіб. Далі, доцільно проаналізувати вітчизняний досвід реалізації громадського контролю в діяльності окремих правоохоронних органів.

На офіційному сайті Служби безпеки України (СБУ) вказано, що контррозвідувальні заходи здебільшого залишаються закритими для загального доступу через необхідність збереження державної таємниці та забезпечення національної безпеки. Проте громадяни можуть здійснювати цивільний контроль через громадські об'єднання, до яких вони належать, а також через депутатів місцевих рад. Для звернень громадян до СБУ

функціонує цілодобова «гаряча лінія», проводяться особисті прийоми керівництва, а також встановлено порядок роботи з заявами та зверненнями, що забезпечує доступ до публічної інформації. Крім того, громадські організації можуть проводити дослідження з питань національної безпеки та оборони, організовувати громадську експертизу законопроектів, рішень та програм, надаючи свої висновки та пропозиції [24]. Проте у Законі України «Про Службу безпеки України» не передбачено конкретних положень щодо механізмів громадського контролю за діяльністю цього органу.

Згідно зі статтею 9 Закону України «Про Національну поліцію», поліція повинна діяти на основі принципів відкритості та прозорості. Вона зобов'язана забезпечувати постійне інформування органів державної влади, місцевих органів самоврядування та громадськості про свою діяльність у сфері захисту прав і свобод людини, боротьби з правопорушеннями та забезпечення публічної безпеки. Щорічно керівництво поліції та територіальних підрозділів готує і публікує на офіційних вебпорталах звіти про свою діяльність, що сприяє зміцненню довіри громадян до цього правоохоронного органу та підвищенню ефективності його роботи [9].

Таким чином, інформування громадськості та залучення її до контролю за діяльністю поліції є ключовим інструментом для покращення ефективності правоохоронних органів і розвитку демократичного суспільства.

Варто зазначити, що у 2022 році до Закону України «Про Національну поліцію» була внесена поправка, яка доповнила його статтею 90-1. Згідно з цією поправкою, під час воєнного стану громадський контроль за діяльністю поліції, визначений статтями 86-88 та 90 цього Закону, не здійснюється. Такі зміни можуть фактично призвести до призупинення громадського контролю, що обмежує можливості притягнення поліції до відповідальності. Це, у свою чергу, може створити умови для зловживань владою, оскільки на фоні розширення повноважень поліції кількість перевірок її діяльності значно зменшується. Хоча державні органи несуть відповідальність за забезпечення безпеки під час воєнного стану, відсутність належного нагляду може

призвести до порушень прав людини, що суперечить основним принципам права, яких повинна дотримуватися поліція.

Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є ініціатива «Безпековий діалог», яка спрямована на налагодження взаємодії між правоохоронними органами та представниками громадянського суспільства для вирішення актуальних проблем безпеки. Як зазначає Сергій Ілюк з Експертного центру з прав людини, громадський контроль є важливим інструментом для забезпечення ефективної комунікації між державними органами та громадським сектором, особливо в складні періоди, такі як триваючий конфлікт в Україні. Це демонструє, що громадський контроль полягає не лише у відстеженні помилок правоохоронних органів, а й у розвитку конструктивного діалогу, який допомагає вирішувати проблеми громади та зміцнювати заходи безпеки [20].

Закон України «Про національну безпеку» визначає основні принципи, які регламентують участь громадян у реалізації їхніх прав. Згідно з цим нормативно-правовим актом, громадяни можуть здійснювати громадський контроль різними способами: через громадські об'єднання, через депутатів місцевих рад або безпосередньо звернувшись до Уповноваженого з прав людини [9]. Однак, незважаючи на наявність таких положень у законодавстві, національне право не містить конкретного нормативно-правового акта, що регулює механізм здійснення громадського контролю. Це ускладнює ефективне впровадження цього виду контролю і робить його реалізацію проблематичною.

В Україні було зроблено кілька спроб законодавчого врегулювання механізму громадського контролю: 14 квітня 2014 року Сергій Тігіпко вніс законопроект «Про громадський контроль», однак 27 листопада того ж року цей законопроект був відкликаний; 13 травня 2015 року Наталія Королевська подала аналогічний законопроект, але 1 листопада 2016 року він був знятий з розгляду; 30 квітня 2021 року Галина Третякова внесла законопроект «Про правові та організаційні засади громадського контролю та громадського

діалогу в Україні» [22]. Всі ці законопроекти не отримали підтримки в парламенті через економічні, політичні та інші причини, а також через відсутність конкретних механізмів реалізації громадського контролю в системі правоохоронних органів.

В умовах введення в Україні режиму воєнного стану можливе тимчасове обмеження конституційних прав і свобод, передбачених низкою статей Конституції України (статті 30-34, 38, 39, 41-44, 53), а також тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб, які є необхідними для реалізації правового режиму воєнного стану відповідно до частини першої статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану». Такі обмеження є правовою необхідністю для забезпечення національної безпеки та громадського порядку в екстремальних умовах. Проте, незважаючи на надані повноваження, важливо, щоб ці обмеження залишались в межах Конституції України та міжнародного права. Потрібно знаходити баланс між забезпеченням безпеки та дотриманням прав людини. Постійний контроль і громадський нагляд є важливими для того, щоб у надзвичайних умовах права осіб зберігались і максимально захищались.

Зараз Україна стикається з численними викликами, зокрема глобалізаційними проблемами та агресією з боку Росії, що значно ускладнює здійснення громадського нагляду за діяльністю правоохоронних органів. Однак ці труднощі можна подолати шляхом створення альтернативної системи контролю, адаптованої до умов особливого періоду. Така система дозволить забезпечити прозорість і ефективність діяльності правоохоронних органів навіть у складних умовах.

Європейські країни та США вже запровадили різноманітні форми цивільного контролю, які, незважаючи на свої особливості, мають загальні риси. Наприклад, в США громадський контроль за розвідувальними органами (ЦРУ, ФБР, АНБ та ін.) здійснюється через парламентські комітети, які контролюють такі сфери, як бюджет розвідувальних організацій, розробка законодавства у сфері розвідувальної діяльності, контроль за таємними

операціями, а також затвердження кандидатур на керівні посади в розвідці та підготовка доповідей для Конгресу щодо питань, де розвідка має важливу роль [21]. Такий підхід демонструє, що ефективний громадський контроль вимагає багаторівневого підходу, що включає законодавчу владу, незалежні органи та громадськість.

Аналогічні механізми громадського контролю використовуються у Великій Британії, де парламентський контроль за діяльністю розвідувальних служб (МІ-5, МІ-6, Служба безпеки та ін.) здійснюється через спеціалізовані комітети. Наприклад, Комітет у справах розвідки та безпеки Великої Британії складається з членів Палати громад та Палати лордів, які здійснюють контроль за діяльністю розвідувальних органів та забезпечують їх належну підзвітність. Досвід Великої Британії підкреслює важливість надійного парламентського нагляду для підтримки чесності та підзвітності розвідувальних органів. Запровадження подібних механізмів в Україні може сприяти підвищенню довіри до правоохоронних органів і забезпечити прозорість виконання заходів безпеки.

В США існує кілька форм цивільного контролю, одна з яких базується на чотирирівневій системі:

1. Перший клас: Найбільш автономні рецензійні агентства, в яких неслужбові співробітники займаються отриманням скарг, попереднім встановленням фактів, переглядом звітів про розслідування та наданням рекомендацій щодо дисциплінарних процедур. Це найбільш поширений вид цивільного контролю в 50 найбільших містах країни.

2. Другий клас: Цивільні комісії другого класу мають меншу автономність, ніж перші. Офіцери поліції проводять розслідування скарг громадян, а цивільні особи або комітет, що складається з певної частки цивільних осіб, переглядають звіти поліції та надають рекомендації правоохоронним органам.

3. Третій клас: Співробітники відділів поліції розслідують і розглядають скарги громадян. Після цього відділ внутрішніх справ департаменту поліції

повідомляє про рекомендовані дії щодо скарги. Апеляційні комісії, що розглядають скарги на рішення внутрішніх справ, можуть включати цивільних осіб, які можуть надати альтернативні рекомендації посадовцю департаменту.

4. Четвертий клас: Аудитори третьої сторони відповідають за аналіз політики розгляду скарг у поліцейських департаментах та пропонують зміни до цих процедур.

Ця система дозволяє здійснювати багаторівневий контроль за діяльністю правоохоронних органів, що сприяє підвищенню прозорості та ефективності їх роботи, а також зміцнює довіру громадян до поліції.

Проте ця система має й недоліки. Одним із основних є недостатнє фінансування та кадрове забезпечення, а також обмежені повноваження. Крім того, розслідування часто затягуються через відсутність готовності поліцейських співпрацювати з громадянами. Більшість цивільних ревізійних комісій не мають повноважень накладати покарання на поліцейських і можуть лише рекомендувати дисциплінарні заходи.

На основі проведеного аналізу вітчизняної нормативно-правової бази та міжнародного досвіду в сфері громадського контролю за правоохоронними органами, пропонуємо низку заходів для вдосконалення цього механізму в Україні:

1. Прийняття окремого нормативно-правового акта. Для покращення громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів необхідно ухвалити закон «Про громадський контроль за діяльністю правоохоронних органів України», який чітко визначить процедури, за якими громадяни та їх об'єднання зможуть здійснювати контроль. У цьому законі також мають бути окреслені механізми здійснення громадського контролю під час воєнного стану, а також забезпечення фінансування цієї діяльності.

2. Створення незалежних агентств. Згідно з американським досвідом, доцільно створити спеціалізовані незалежні агентства, що складатимуться з представників громадськості. Їхня діяльність повинна включати контроль за діяльністю правоохоронних органів (поліція, прокуратура, інші органи),

зокрема щодо зловживань, порушення прав людини, прийняття та розгляду скарг громадян, проведення розслідувань випадків неналежного виконання службових обов'язків. Такі агентства повинні публікувати звіти про свою діяльність та забезпечувати надійний захист осіб, які повідомляють про неправомірні дії в правоохоронних органах, а також гарантувати анонімність скарг і захист свідків від переслідувань.

3. Розробка онлайн-платформи. Пропонується створити онлайн-платформу, де громадяни та юридичні особи зможуть подавати заяви. Ці заяви будуть розглядатися незалежними агентствами, які потім передаватимуть рекомендації відповідним правоохоронним органам. Платформа повинна також публікувати звіти правоохоронців і надавати висновки щодо скарг і подальших дій. Впровадження такої платформи через державний застосунок Дія допоможе залучити громадян до контролю за діяльністю поліції та інших органів.

4. Освітні кампанії для населення. Велика частина громадян не знайома з власними правами та можливостями контролю за діяльністю правоохоронних органів. Тому потрібно організувати освітні кампанії для підвищення обізнаності населення щодо механізмів громадського контролю. Це включає роз'яснення прав громадян, можливостей для участі у нагляді за поліцією та іншими органами, а також способів подачі скарг та відстоювання своїх прав.

Впровадження цих заходів сприятиме підвищенню ефективності громадського контролю за правоохоронними органами та зміцненню довіри між громадянами та поліцією.

Отже, можна стверджувати, що на даний момент в Україні відсутній чітко визначений нормативно-правовий акт, який би регулював механізм здійснення громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів, що ускладнює практичне впровадження такого контролю. Попри спроби парламентаріїв ухвалити відповідний закон, ці ініціативи не отримали підтримки, а наявні виклики, зокрема введення воєнного стану, створюють

нові перешкоди для ефективного функціонування системи громадського нагляду.

Враховуючи це, доцільно створити незалежні агентства, що включатимуть представників громадськості, для більш ефективного розгляду скарг і моніторингу діяльності правоохоронних органів. Такий підхід забезпечить кращу взаємодію між правоохоронцями та громадянами, сприятиме формуванню довіри до поліції та інших органів, а також підвищить ефективність громадського нагляду.

Розробка онлайн-платформи, яка дозволить громадянам подавати скарги та Отримання доступу до звітів правоохоронних органів стане важливим кроком до підвищення прозорості та інтеграції громадськості в процес контролю. Впровадження такої платформи дозволить забезпечити своєчасне реагування на проблеми та порушення, а також зробить систему нагляду більш доступною і ефективною.

Важливим кроком є також підвищення обізнаності громадян про їхні права та механізми громадського контролю. Проведення інформаційних кампаній сприятиме активному залученню громадян до моніторингу діяльності правоохоронних органів, що підвищить ефективність нагляду за їх діяльністю.

Забезпечення ефективного громадського контролю є ключовим для розвитку демократії, підвищення довіри суспільства до правоохоронних органів і забезпечення захисту прав громадян, навіть у надзвичайних ситуаціях, таких як війна. Створення надійної системи контролю за діяльністю правоохоронців сприятиме зміцненню верховенства права, прозорості та підзвітності, а також забезпечить захист прав людини в Україні.

Висновки до розділу 3

Міжнародні стандарти (ООН, РЄ, ОБСЄ) та європейський Кодекс поліцейської етики відносять поліцію до інституцій, що мають бути підзвітними громадянам; підзвітність — не опція, а обов'язок, який забезпечується відкритістю, прозорістю та зовнішнім наглядом.

Ефективні моделі громадського контролю поєднують парламентський, урядовий, судовий, омбудсманський і громадський нагляд; найкращі практики країн ЄС, США, Канади та Великої Британії підтверджують доцільність незалежних цивільних комісій/аудиторів та регулярної публічної оцінки поліції.

Тренд модернізації — перехід від «каральної» до соціально-сервісної моделі поліції (community policing), де партнерство «поліція-громада» і зворотний зв'язок громадян є центральними елементами керованості та довіри.

Практики Грузії (архітектура прозорості, контакт-центри, відеофіксація) демонструють, що радикальна відкритість і технологізації процесів знижують зловживання, покращують сприйняття поліції та створюють природні запобіжники.

Найдієвіші форми участі громадськості: звернення і доступ до публічної інформації; громадські ради/палати; громадська експертиза НПА та програм; незалежний моніторинг дотримання прав людини; спільні превентивні ініціативи на місцевому рівні.

Сучасні системи оцінювання ефективності поліції обов'язково включають громадську думку (довіру/задоволеність послугами) поряд зі «суворими» індикаторами (рівень злочинності, розкриття, час реагування, доцільність використання ресурсів — напр. PEEL у Британії).

В Україні норми Закону «Про Національну поліцію» визначають базові форми громадського контролю, але їх процедурна деталізація та інституційна

спроможність залишаються недостатніми; воєнний стан частково призупинив окремі механізми, що збільшує ризики дефіциту підзвітності.

Національне законодавство не має окремого «рамкового» закону про громадський контроль; попередні спроби кодифікації були зняті з розгляду, що ускладнює єдині стандарти та сталість практик нагляду.

Для особливого періоду (воєнний стан) доцільна «альтернативна» архітектура громадського нагляду: безпековий діалог влада-НУО, дистанційні/цифрові канали скарг, незалежний аудит політик та екстрені протоколи правозахисного моніторингу.

Ключ до стійкості системи — поєднання правових змін, інституційної незалежності наглядових органів, цифрової інфраструктури (єдине «вікно» подання звернень/скарг, аналітика, відкриті звіти) та системної просвіти населення.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження було встановлено, що громадський контроль є важливим інструментом забезпечення підзвітності та прозорості діяльності органів Національної поліції. Під громадським контролем розуміється система механізмів, через які громадяни мають можливість перевіряти, аналізувати та оцінювати виконання поліцією своїх функцій. Визначені принципи громадського контролю, такі як законність, відкритість, підзвітність та участь громадськості, є основою для ефективної реалізації цього контролю. Предметом громадського контролю є забезпечення поліцією правопорядку, захист прав і свобод громадян, а також виконання її функцій згідно з чинним законодавством.

Наше дослідження показало, що громадський контроль здійснюється через різноманітні форми, зокрема: звернення громадян, участь у громадських радах, подання інформаційних запитів, а також інші заходи, що забезпечують прозорість діяльності поліції. Водночас важливою проблемою залишається недостатня регламентація деяких форм контролю, що потребує удосконалення правових механізмів для забезпечення їх ефективного функціонування.

Результати дослідження показують, що громадський контроль є динамічним процесом, який постійно адаптується до змін у соціальному та правовому середовищі. В Україні на даний момент існують певні проблеми у сфері громадського контролю, такі як відсутність чіткої правової регламентації і недостатня ефективність існуючих механізмів контролю. Перспективи розвитку цього інституту включають удосконалення законодавства, впровадження новітніх технологій для поліпшення взаємодії поліції з громадянами, а також інтеграцію міжнародного досвіду у практику громадського контролю.

Методологія дослідження, що базується на поєднанні філософських, соціологічних і правових підходів, дозволила здійснити всебічний аналіз інституту громадського контролю. Важливим аспектом є застосування

соціологічних методів для дослідження громадської думки, що дає можливість оцінити реальний стан громадського контролю та виявити недоліки в його функціонуванні.

Дослідження показало, що адміністративна діяльність органів Національної поліції є основним об'єктом громадського контролю, оскільки вона безпосередньо впливає на забезпечення правопорядку і захист прав громадян. Громадський контроль у цій сфері сприяє забезпеченню законності, а також запобігає зловживанням з боку правоохоронців, що є важливим для розвитку правової держави.

За результатами дослідження було визначено, що громадський контроль може здійснюватися через різні напрями та види, такі як звернення громадян, участь у громадських радах, публічні звіти та інші механізми. Однак для ефективної реалізації громадського контролю важливо вдосконалити процедури доступу до публічної інформації та сприяти розвитку організаційно-правових механізмів для забезпечення більш прозорої взаємодії громадян із поліцією.

Методи адміністративної діяльності органів поліції, зокрема перевірки, інспекції та моніторинг, є основою для здійснення громадського контролю. Проте дослідження показало, що існуючі методи потребують вдосконалення, зокрема в частині забезпечення більшої відкритості та доступності інформації, що дозволить громадськості ефективніше контролювати діяльність правоохоронців.

Міжнародний досвід підтверджує важливість поєднання державного та громадського нагляду для забезпечення ефективного контролю за діяльністю поліції. У країнах, таких як США, Велика Британія та Польща, існують добре розвинуті системи громадського контролю, які можуть бути корисними для вдосконалення практик в Україні. Зокрема, ці моделі демонструють важливість залучення незалежних громадських органів для нагляду за поліцією, що може підвищити ефективність контролю та знизити рівень корупції в органах правопорядку.

Результати дослідження свідчать, що в Україні відбуваються позитивні зміни в сфері громадського контролю, зокрема в законодавчому забезпеченні цього процесу. Проте, незважаючи на законодавчі нововведення, існують значні проблеми, такі як формалізм у проведенні контролю, відсутність ефективних механізмів для впливу на поліцію та недостатня інтеграція громадськості в процеси контролю. Для подальшого розвитку громадського контролю необхідно продовжувати вдосконалення законодавства, а також посилювати інституційну спроможність громадських рад та інших організацій, які здійснюють нагляд за поліцією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 04.11.1950. Офіційний вісник України. 1998. № 13. № 32.
2. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. ст. 141.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.
4. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
5. Про державну таємницю: закон України від 21.01.1994 № 3855-XII. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 16. Ст. 93.
6. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 32. Ст. 314.
7. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 48. Ст. 650
8. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.
9. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40-41. Ст. 379.
10. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 22. Ст. 303.
11. Про схвалення Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року: Розпорядження КМУ від 15.11.2017 № 1023-р. URL: <http://zakon3.mada.gov.ua/laws/show/1023-2017-p>.
12. Адміністративна діяльність Національної поліції: навчальний посібник / за ред. В.А. Кулікова. К.: «Освіта України». 2016. 230 с.

13. Адміністративна діяльність Національної поліції: навчальний посібник / за заг. ред. В.А. Глуховері. Дніпро. 2017. 248 с.
14. Адміністративна діяльність органів поліції України: підручник / за заг. ред. В.В. Сокурєнка. Харків: ХНУВС. 2017. 432 с.
15. Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях: навчальний посібник / за заг. ред. О.М. Бандурки. Харків: ХНУВС. 2017. 242 с.
16. Анісімов К.І. Адміністративно-правове забезпечення взаємодії поліції та територіальних громад. Правовий часопис Донбасу. 2021. №4. С. 110-115
17. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т.: Т. 6. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова), А. П. Гетьман (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Х.: Право. 2018. 776 с.
18. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь: ВТФ «Перун», 2019. 1736 с.
19. Гапоненко Л.В. Громадський контроль за діяльністю органів виконавчої влади: сутність та механізм реалізації. Юридичний науковий електронний журнал. 2015. № 4. С. 43-47.
20. Громадський контроль в умовах воєнного стану. URL: <https://www.prostir.ua/?blogs=hromadskyj-kontrol-v-umovah-vojennoho-stanu>
21. Громадський контроль за діяльністю правоохоронних органів. Зарубіжний досвід та вітчизняні реалії. URL: <https://resonance.ua/gromadskiy-kontrol-za-diyalnistyuu-p/>
22. Громадський контроль за органами державної влади. Офіційний сайт УкрДем.URL: <https://ukrdem.org/control>
23. Декларація про поліцію: Резолюція Парламентської асамблеї Ради Європи №690 (1979) від 8 травня 1979 року. URL: доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_803.
24. Демократичний контроль. Сайт Служби безпеки України. <https://ssu.gov.ua/demokratychnyi-kontrol>

25. Денисюк С. Ф. Громадська експертиза діяльності правоохоронних органів України: правові засади та організація проведення / Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. праць Х.: Магістр, 2019. № 2(36). С. 326-333
26. Державне управління: підручник / за заг. ред. В. П. Петкова. К.: Видавництво «КНТ», 2025. 214 с.
27. Завальний М.В. Сутність та завдання взаємодії Національної поліції з органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування щодо забезпечення публічної безпеки та порядку. Науковий вісник публічного та приватного права. Випуск 3, том 1. 2018. С. 146–150
28. Загальне адміністративне право України: підручник / за заг. ред. С. Ківалова, Л. Білої-Тіунової. Одеса: Фенікс, 2023. 792 с.
29. Закордонний досвід оцінки ефективності поліцейської діяльності та перспективи його використання в Україні: наук.-метод. рек. / Бугайчук К.Л., Святокум І.О., Чумак В.В. Харків: Харк. нац. ун-т. внутр. справ, 2016. 52 с.
30. Клочко А.М., Собина В.О. Громадський контроль за діяльністю поліції в Україні. Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія «Державне управління». 2017. Вип. 1. С. 194-201.
31. Кобзар О.Ф. Поліцейська діяльність в Україні: адміністративно-правовий аспект: монографія. Харків; Дніпропетровськ: Панов. 2015. 316 с.
32. Кодекс поведінки стосовно військово-політичних аспектів безпеки / Політика і час. 1995. № 9. С. 86-89
33. Колпаков В.К. Адміністративне право України: підручник. – Київ: Юрінком Інтер, 2019.
34. Контроль. Тлумачний словник української мови E-slovník. URL: <https://eslovnik.com/%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BB%D1%8C>
35. Кравченко І. С. Основи управління в Національній поліції: навч. посіб. / І.С. Кравченко. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2020. 212 с.

36. Крупник А. С. Зарубіжний досвід громадського контролю: уроки для України / Ефективність державного управління: зб. наук. пр. ЛРІДУ. - Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2017. Вип. 14. С. 146-154
37. Курбанов Я. Л. Забезпечення громадського порядку та громадської безпеки за сучасних умов: питання теорії. Південноукраїнський правничий часопис. 2016. № 3-4. С. 89 - 93
38. Кушнір С.М. Зарубіжний досвід громадського контролю за діяльністю органів державної влади та можливості його впровадження в Україні / Вісник Запорізького національного університету № 2. 2021. С. 219-226
39. Медведенко С. В. Поняття та форми громадського контролю за діяльністю Національної поліції України. Прикарпатський Юридичний вісник. 2019. № 2 (27). С. 32-36.
40. Миронюк Р. В. Громадський контроль за діяльністю поліції: монограф. Дніпро:ДДУВС, 2020. 134 с.
41. Наливайко Л., Орешкова А. Громадський контроль в умовах сучасних євроінтеграційних процесів. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2015. № 3. С. 47-55.
42. Науково-практичний коментар розділу IV «Повноваження поліції» та розділу V «Поліцейські заходи» Закону України «Про Національну поліцію»: науково-практичний коментар / кол. авт. Х.: Право, 2016. 178 с.
43. Нижник Н. Р. Проблеми сьогодення державного управління в Україні / Н. Р. Нижник // Університетські наукові записки. 2017. № 3. С. 14-19
44. Охріменко І. Оцінка ефективності діяльності органів і підрозділів національної поліції України: погляд на проблему // Підприємництво, господарство і право. №11. 2016.139-144
45. Панфілов О. Є. Роль громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади у розробленні публічної політики і прийнятті рішень // Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру: у 2 т.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 21 трав. 2021 р.) /

за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. – Т. 2. – С. 51-53.

46. Передерій О. С., Кулачок-Тітова Л. В. Організаційно-правові форми здійснення громадського контролю за діяльністю Національної поліції України. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право. 2016. № 22. С. 43-46.

47. Поклад О.В. Поняття та зміст громадського контролю за діяльністю поліції в Україні. Право і суспільство. 2016. № 2. С. 139-145.

48. Полковніченко О. М. Сутність та зміст правоохоронної функції держави. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2021. № 3. С. 39-43.

49. Про Європейський кодекс поліцейської етики: Рекомендації Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи від 19 вересня 2001 року. Офіційний сайт Центру політико-правових реформ. URL: <http://pravo.org.ua/files/Criminal%20iustice/rec1.pdf>.

50. Проект Закону про громадянський контроль за діяльністю органів влади, їх посадових і службових осіб від 07.08.2018 № 9013 / Верховна Рада України. иЯЬ: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64506

51. Семенишин М.О., Бесчастний В.М., Вітвіцький С.С., Ткаченко Р.О. Громадський контроль за діяльністю органів Національної поліції України: науково-практичний посібник. Київ: ВД «Дакор», 2020. 152 с.

52. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник. – Харків: Консум, 2021.

53. Сквірський І. О. Організаційні форми громадського контролю: сутність та зміст. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2015. Вип. 22. Ч. I. Т. 2. С. 223-227.

54. Словник іншомовних слів / уклад.: Л. В. Музичко, Л. М. Шкарапута, С. М. Морозов. Київ: Наукова думка, 2019. 785 с.

55. Татарова Т. Поняття та зміст контролю в державному управлінні фінансами. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 6. С. 188-194

56. Терещук О. Д. Адміністративно-правові засади громадського контролю за правоохоронною діяльністю в Україні: теорія і практика: монографія. Київ: Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2025. 460 с.
57. Фатхутдінов В. Г. Частотність операціоналізації та контекстуальність використання терміна «публічна безпека» в Законі України «Про Національну поліцію України». URL: <http://goalint.org/chastotnist-operacionalizacii-takontekstualnist-vikoristannyaterminu-publichna-bezpekav-zakoni-ukraini-pro-nacionalnu-policiyuukraini>
58. Школик А. Участь громадськості в процесі прийняття нормативних актів управління. URL: <http://www.lawyer.org.ua/?d=340&i=&w=r>.
59. Щербанюк О. В. Проблеми конституційного закріплення інституту публічних слухань як форми безпосереднього здійснення суверенної влади народом України. Науковий вісник Міжнародного гуманістичного університету. 2016. Т. 1. № 6-1. С. 128-131
60. Юнін О. С. Адміністративно-правові основи громадського контролю за діяльністю Національної поліції України. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2020. № 47. Т. 1. С. 171-174
61. Юнін О. С. Поняття громадського контролю над діяльністю Національної поліції України. Адміністративне право і процес. 2021. № 4. С. 200-204.
62. European Union Agency for Fundamental Rights. Police accountability mechanisms in the EU. – Vienna: FRA, 2021.
63. Maguire, E.R. Measuring the performance of law enforcement agencies: Part 2. / Edward R. Maguire // CALEA Update Magazine. - 2004. - № 84. URL: <http://www.calea.org/calea-updatemagazine/issue-84/measuring-performance-law-enforcementagencies-part-2-2-part-article>

64. Reforms at the Ministry of Internal Affairs. / URL: <http://www.police.ge/index.php?m=196>.
65. Sparrow, Malcolm K. Measuring Performance in a Modern Police Organization / New Perspectives in Policing Bulletin. - Washington, D.C.: U.S. Department of Justice, National Institute of Justice, 2015. - 40 p. URL: <http://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/248476.pdf>.
66. UN Human Rights Council. Report on police accountability and human rights. – Geneva: UN, 2022